

BULLETTINE 2-10

UTGITT AV SENTER FOR TVERRFAGLIG KJØNNSFORSKNING
UNIVERSITETET I OSLO

UNIVERSITETET
I OSLO

Senter for **tverrfaglig**
kjønnforskning

UNIVERSITETET I OSLO

Rocking the boat

I den forrige lederen skrevet ved utgangen av 2009, stilte jeg spørsmålet "hva er en kjønnsforsker?" Jeg lurte på hva som kunne være svaret, og om dette var et viktig eller uviktig spørsmål. Det som siden fulgte viser at spørsmålet er særdeles viktig. Vi har vært gjennom en vår der 'kjønnsforsker'-termen har blitt slengt rundt med svært uklart innhold.

Da jeg ankom Senter for kvinne- og kjønnsforskning høsten 2007, var det allerede bestemt at senteret skulle skifte navn 1. januar 2008, til Senter for tverrfaglig kjønnsforskning. Navnet tok høyde for den fenomenale utviklingen som har vært på feltet innenfor et forholdsvis kort tidsrom. 'Kvinneforskning' var ikke lengre dekkende for aktiviteten ved et senter der det i tillegg til kvinneforskning i tradisjonell forstand også drives med feministisk forskning, mannsforskning, maskulinitetsforskning, likestillingsforskning, queerforskning, seksualitetsforskning osv.

Vårens debatter gjør det også klart hva vi mistet ved å kaste loss fra termen som tydeligst forbant oss med kvinnebevegelsen: framhevingen av det *kritiske* perspektivet på kjønn. De nestorene i norsk kvinnebevegelse og i norsk kvinneforskning som advarte oss på forhånd i forbindelse med navnebyttene i 2001 og 2008, kan nå selvsagt med rette tenke: Hva var det vi sa? For det ble tydelig i vårens debatter at svært mange tok for gitt at kjønnsforskning, og dermed Senter for tverrfaglig kjønnsforskning, kun skal undersøke deskriptivt og objektivt hva kjønn 'egentlig' og dypest sett er. Og ut fra det nye navnet samt ut fra hva vi gjerne sier vi driver med, er det mulig at vi selv har bidratt til å skape en slik forestilling. Snarere enn å gå tilbake til det gamle navnet, er min anbefaling at vi heller blir enda tydeligere på våre kritiske perspektiver.

Det er bemerkelsesverdig at det nå hevdes for fullt alvor i norske avisspalter at forskning skal være objektiv og deskriptiv i den forstand at det kritiske perspektivet havner i bakgrunnen, blir sett på som overflødig, blir karakterisert som synonymt med agendaridd, subjektivt, ikke-vitenskapelig og så videre. Selv har jeg vanskelig for å se for meg god forskning som ikke er kritisk, innenfor noe felt. Kritisk forskning handler om å ha en spørrende holdning, om å ta konsekvensen av at dagens sannheter verken er gårsdagens eller morgendagens – derfor er de bare foreløpige og kan gjøres til gjenstand for kritikk. Kritisk forskning handler også om å bruke sin kompetanse til å se – og konstruere alternative fortolknings- og forklaringsmodeller, framgangsmåter og scenarier. Man trenger som kjent å bruke sin forestillingssevne til å lage en *hypotese* før man setter i gang og undersøker dens holdbarhet. Men for å drive med god, kritisk forskning er det i tillegg til å ha et adekvat metodisk verktøy og et fruktbart teoretisk rammeverk, selvsagt også helt nødvendig å ha presise beskrivelser av *status quo* og inngående materialkunnskap. Og jeg vil minne om at

innenfor et tverrfaglig felt som kjønnsforskning vil materialet nødvendigvis være av ulik art. Endelig, som filosofen Seyla Benhabib påpeker, beskjeftiger feministisk teori seg *også* med filosofiske og moralske prinsipper, altså normative spørsmål – i likhet med politisk teori, deler av jusen og så videre. De fleste av universitetets fakulteter har vitenskapsgrener spesialisert i diskusjon og vurdering av normativitet, og de har sin selvsagte plass også i kjønnsforskningen.

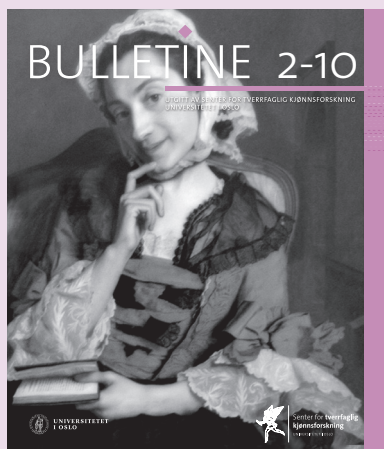
Det meste har vel ellers vært sagt både *i* og *om* vårens debatter i kjølvannet av Hjernevaskserien, men jeg tror ikke på noen måte at vi er ferdige med dem. Derfor presenteres nå et knippe innlegg i *Bulletine* som reflekterer over debattene, hva vi kan lære av dem og hva slags mulige paralleller de har.

Vi vil selvsagt fortsette å reflektere over det saklige innholdet i kritikken mot kjønnsforskningen: Hva kan vi lære av og ta til oss av dette, og hva kan vi trygt legge fra oss fordi kritikken var basert på feilinformasjon og fordommer? Temaer som vi synes har vært særlig viktige eller interessante, vil bli gjort til gjenstand for hvert sitt seminar på Litteraturhuset til høsten. I tillegg til en kjønnsforskningsmaraton i september, som skal gi litt fast innhold til 'kjønnsforskningskategorien', blir det en debattkveld om hvorfor kjønnsforskning fortsatt provoserer. I oktober diskuterer vi forholdet mellom kunnskap og politikk, og i november tar vi for oss den vitenskapeteoretiske debatten mellom poststrukturalisme og realisme innad i kjønnsforskningsmiljøene (se seminarprogrammet side 23). Disse arrangementene vil på mange måter være STKs svar på den kritikken som er blitt reist.

Likevel er det noe som ikke helt går opp dersom vi kun betrakter vårens debatter som vitenskapskritikk - og denne gangen rettet *mot* blant annet kjønnsforskningen: Energien i angrepene handler sannsynligvis også litt om at enkelte debattanter av ulike grunner ikke vil ha nyansert og kritisk kunnskap om kjønn uansett hvor adekvat den måtte være. Her ved senteret akter vi imidlertid å fortsette å frambringe slik kunnskap. Og – vi kommer til å bruke vår kompetanse og forestillingevne til å fortolke og kritisere dagens sannheter om kjønn nettopp fordi de ikke er absolutte og endelige.

Dette nummeret av *Bulletine* vil også presentere kanonprosjektet, som undertegnede er leder for. På mange måter er det svært passende å presentere det nå: Prosjektet viser de lange linjer, hvordan feministisk tenkning har kommet og gått, utviklet seg over mange århundrer, og inspirert politiske endringsbevegelser og systemer. Når man ser ting i tusenårs-lange perspektiver, kan man ta det helt med ro om det gynger litt innimellom.

Jorunn Økland, leder ved STK

BULLETTIN 2 - 10, 23. årgang
ISSN 1891-1420

UTGITT AV:
Senter for tverrfaglig kjønnsforskning
Universitetet i Oslo

ANSVARLIG REDAKTØR:
Hilde Bondevik og Jorunn Økland

REDAKTØR:
Nina Heilmann

FORM:
Alien Design

ABONNEMENT (GRATIS):
Tlf: 228 58930
Faks: 228 58950
E-post: n.m.heilmann@stk.uio.no
Nettside: <http://www.stk.uio.no>

REDAKSJONEN AVSLUTTET:
20. august 2010
Neste utgave:
Januar 2011

REPRO, SATS OG TRYKK:
07 Gruppen AS, Oslo

Opplag: 1900

FORSIDE:
Madame Louise d'Épinay (1726-1783),
skribent, forfatter og salongvertinne
som deltok i avanserte litterære kretser i
datidens Paris. Se side 29.

INNHOOLD

LEDER

Rocking the boat 2

FORSKNING

Feminisme + kanonisitet = er det mulig? 4
Feminist Hermeneutics and the Transformation of Hosea 1-3 5
Å sosialisere filosofien 7
Feminismens genealogi fra Descartes til Irigaray -
den moderne feminisms filosofiske diskurs 8
Bibelen og kulturell kompleksitet 10
Gender Identity and Social Changes: Experiences of Gender Identity 11
Islam, feminisme og verdimakt 12
Kloke jenter og ukloke gutter? 14

ARRANGEMENTER

Nye kjønn, andre krav? Likestillings barn i skole og familie 16
"Gender in Time" in Norway and the U.K. 18
Post-colonial Criticism of the Nordic Gender Equality Model 21
Religion som ressurs eller barriere for kvinner 27
Feministene som nytolket Bibelen 29
De viktige vertinnene 31
Metaforer i kryssild: Løpske gener og ord som forhekser 33
Kjønnkamp! 35

SEMINARPROGRAMMET

Høstens seminarprogram 23-26

PROGRAMLEDERENS HJØRNE

Å lære av prosjekter 37

KOMMENTARER

Hva handlet det egentlig om? 38
Norwegian Echoes of the U.S. 'Culture Wars'? 40
Fagkritikk på TV 42

REISEBREV

Minner fra Berkeley: Reisen, forskningen og livet 45

NOTISER

Nytt undervisningsemne: Kjønn og oppvekst 20
Nye gjester ved STK 48

Feminisme + kanonisitet = er det mulig?

Hvordan er det mulig å argumentere for kvinners fulle menneskelighet og likeverd ut fra grunnfortellinger og autoritative religiøse og vitenskapelige tekster som behandler kvinner som luft, som ikke-eksisterende eller som underordnet?

Av Jorunn Økland, professor og senterleder
jorunn.okland@stk.uio.no

Feminismens svar har stort sett vært at kanon av disse grunner er ubrukelig - vi må starte helt på nytt, med blanke ark. På mange måter er hele det moderne prosjektet et forsøk på å starte på nytt, og en tro på at det er mulig. De fleste feminister har endog forstått feminismen som et anti-kanonisk prosjekt. Og det er helt klart: mye har endret seg når moderne mennesker har 'kastet av seg fortidens lenker'. Det har vært helt nødvendig. Men en av grunnene til at det prosjektet ikke er fullført, er at det ikke kan fullføres før 'modernistene' adresserer sine egne 'blind spots' – som gjerne befinner seg innenfor nettopp de områdene de gjerne ville legge bak seg, og som kan oppsummeres i dette ene ordet 'kanon'.

En overordnet ambisjon med kanonprosjektet er å vise hvordan feministisk tenkning springer ut av kommentarvirksomhet og diskusjoner rundt Vestens mest sentrale kanondannelser. Slike diskusjoner ble mer samlet og kontinuerlige da feminismen tok form som idéhistorisk strømning, som i sin tur avlet ulike politiske bevegelser på 18 og 1900-tallet, og endelig det politiske systemet vi kjenner som statsfeminisme.

Det er forskjell på det å betrakte og studere kanon som autoritet og det å studere kanonisitet og kanons funksjoner kritisk som kilder til kunnskap om endringer (eller mangel på sådan!) i forståelser av kjønn gjennom tidene. Feminismen må fortsatt strekke seg langt etter en bedre historisert selvforståelse (feminisme som hermeneutikk). Den har en historie, og den har faktisk bidratt til å endre *innhold i* og forståelsen av ulike kanondannelser (feminisme som kanon-transformasjon). Selv den enkle prosess som å sette sammen en pensumliste innebærer å lage en kanon. Hvilke tekster er det som alltid nevnes når det gitte emnet diskuteres?

Kanonisering er altså én måte å tradere kultur, kunnskap og innsikt på. Vi trenger en bedre kjønnskritisk innsikt i denne prosessen – ikke minst feminister og andre som vil bevare nyvunne kunnskaper og verdier for kommende generasjoner.

I det følgende presenteres tre av delprosjektene som er tilknyttet NFR-prosjektet "Canonicity, Gender and Critique". De belyser alle ulike sider ved denne kanon-problematikken.

Canonicity, Gender and Critique: The Hermeneutics of Feminism and Canon-Transformation

Paraplyprosjekt ved STK, finansiert av kjønnsforskningsprogrammet, Norges forskningsråd, 2008-2012.

Prosjektet studerer hvordan feminismen har vokst fram som en historisk størrelse i Europa i interaksjon med eksisterende kanondannelser. Mennesker som har ønsket å oppvurdere kvinners stilling har argumentert med basis i disse kanondannelsene, men de har også utformet sine argumenter som kritikk av dem. Denne historien er det viktig i seg selv å fortelle. I tillegg viser den at feministisk tenkning er historisk kontingent og springer ut av diskusjoner rundt Vestens mest sentrale kanondannelser (særlig bibelske, filosofiske, litterære og medisinske). Endelig viser denne historien hvordan feministisk tenkning i sin tur på sett og vis har transformert eksisterende kanondannelser. Feministiske nyfortolkninger og kritikk har bidratt med viktig kunnskap om hvordan en kanon dannes, om innhold og menneskesyn mer generelt.

Følgende delmål står sentralt:

- Å vise hvordan kvinner har vært aktører og kjønn har vært en faktor i prosessene rundt kanondannelser, deres omforminger og innholdsmessige omdefinering
- Å formulere epistemologisk relevans av feministisk teori og metode i kanonundersøkelser, og bidra med kjønnskritisk og epistemologisk refleksjon til konvensjonelle kanonundersøkelser
- Å bidra til å historisere feministisk teori og derved sette den i bedre stand til å reflektere rundt dens skiftende eksistensbetingelser i fortid, nåtid og framtid
- Gjennom tekstanalyser å undergrave og utfordre distinksjonen mellom kanon og dens Andre, uten å oppheve distinksjonen fullstendig

Prosjektledelse: Jorunn Økland, professor, STK.

Prosjektmedarbeidere ved STK: Hilde Bondevik, førsteamanuensis, Tone Brekke, post doc, Ingeborg Owesen, post doc, Hedda Høgåsen-Hallesby, stipendiat, Stefanie Schön, stipendiat og Vera Tripodi, gjesteforsker.

Paraplyprosjektet har et bredt nasjonalt og internasjonalt nettverk med mange samarbeidspartnere, hvorav den største og mest formaliserte internasjonale samarbeidspartner er encyclopedi-prosjektet som Økland er medredaktør for: *The Bible and Women: An Encyclopaedia of Exegesis and Cultural History* (spansk, tysk, italiensk og engelsk).

Feminist Hermeneutics and the Transformation of Hosea 1-3

Particular notions about gender issues matter with regard to knowledge production in biblical scholarships. Not only do they shape the research questions, but also the (re)construction of so-called historical facts, such as the determination of the texts genre and dating, as well as the (re)construction of its meaning. This is what Stefanie Schön is analyzing in her PhD project at STK, studying three chapters of the prophetic book of Hosea.

By Stefanie Schön, PhD Research Fellow, STK
stefanie.schon@stk.uio.no

Hosea is one of the twelve prophets of the Jewish Hebrew Bible, also known as the Minor Prophets of the Old Testament.

knowledge production about a biblical text is highly dependent on extra-textual presuppositions. One of these extra-textual presuppositions, that has been underestimated in the field so far, is the impact of notions about gender issues on research. Although feminist biblical scholars in the last forty years extensively have demonstrated that notions about gender issues play a role in so-called traditional biblical scholarships and have brought forth andocentric and even misogynistic readings, concerns with *gender issues* are frequently attributed to feminist studies only.

Breaking up the Dichotomy

This stated dichotomy between so-called traditional and feminist biblical scholarships reveal that contributions from feminist scholars very often are put aside in the overall

In biblical scholarships, there is the prevalent notion that it is not only possible, but even the actual function of a biblical scholarship to reconstruct 'what a biblical texts meant/ means'. This involves questions about the dating and the genre as well as questions about the production process that brought forth a biblical text.

In contrast to that, I argue that

discourses. Thus, one of the aims of my project is to shift the focus away from this dichotomy and to investigate the different underlying philosophical and literary theoretical presuppositions that are closely linked with particular *notions about gender issues* on a more general level.

Hosea 1-3 as a Case Study

An analysis of the reception history of the first three chapters of the Old Testament, the prophetic book of Hosea, will serve as a case study. These three opening chapters of the book of Hosea are particularly known for its androcentricity and misogyny. The text includes various passages that have puzzled biblical scholars for centuries: Are we dealing with historical characters? Or is the text only to be understood metaphorical? Is the text talking about one woman? Or is it about three women? Is the characteristic of Hosea's wife as a 'whoring' woman a later addition? Did Hosea actually marry the woman Gomer? Or did he marry her even twice? Did she divorce him? Or did he divorce her? Have they been married at all? And how does this all relate to YHWH's (the Hebrew name of God) relationship with Israel?

Before the appearance of feminist studies in the 1990's, studies on this three chapters focused on issues like the (re)-construction of Hosea's life and his scandalous marriage to a whore; fertility cults and cultic prostitution that was presumed to be the background of the story; the relationship/ rivalry of the male deities Baal and YHWH. Feminist scholars have raised question about the nature of rhetoric and metaphors that involve the textual woman; they have addressed the issue of sexual violence against a woman, executed by the male speaker, who is usually identified as the God YHWH; as well as they have questioned the background of the reader and the textual characters etc.

New questions arise: What is the religio-historical, social and literary background of the female personification? Would an ancient Israelite audience really identify with YHWH and the male prophet Hosea? Or rather with Israel which is personified as female? Is chapter two dealing with a controversy that involved goddess worship? What is the

function of metaphor and rhetoric? Is the overall message of the text positive or negative? Are we dealing with a sign-act-narrative that focuses on the male protagonists? Does the woman play an active role in the sign-acts and how does this influence its meaning? Or are we dealing with a kind of 'Brechtian play' that consciously plays with paradoxes and ambiguities and therefore reveals ancient Israel's uncertainty about its situation and God's relationship to them? Or does the text confirm God's unconditional love to a disobedient Israel? What does this imply with regard to the dating of the text? Are we dealing with a text from the 8th century B.C. that anticipates Israel's horrible fate (before the exile)? Or does it hint to the time after the exile and the experience of uncertainty due to the loss of land and the temple in the 5th century B.C.? Or is the text a testimony that confirms God's unconditional love to Israel?

Meta-reflections on Gender Issues and the Reception-History of Hosea 1-3

In a meta-analysis on the reception history of these three chapters, I start out from a focus of feminist studies. The reason for this is not to prove that (only) feminist readings, in contrast to 'objective biblical scholarship', are 'ideological' motivated, as it has been often stated. Quite on the contrary, I plan to show how all approaches to Hos 1-3 – feminist or not – are dependent on their particular notions with regard to *gender issues*. The fact that feminist studies, make their concern with gender issues explicit and have brought in new questions, leads one to start with an analysis of the interpretive processes and choices in feminist studies. Using the classifications, developed by the feminist philosophers Martha Nussbaum and Rae Langton, which outline the idea of *objectification* (of females), I will describe how notions about the *subjectivity* and *objectification* underlie various feminist AND traditional (non feminist) studies. Along the lines of *subjectivity* and *objectification* as a heuristic norm, it is possible to demonstrate how particular notions about gender underlie various methodological steps and interpretative choices made by different scholars. This will serve to highlight that notions about gender issues – especially notions that involve the *subjective objectification* of the female - profoundly shape methodological procedures as well as the results that are achieved.

The Nature of Notions about Gender Issues in an Interpretative Processes

Thus, I will argue, that notions about gender issues matter with regard to methodology in biblical studies in general. In contrast to a binary notion that divides so-called traditional and feminist scholarship in two groups, I argue that notions about gender issues have to be understood as *particulars within a cluster concept*. This means that neither so-called feminist nor traditional studies can be perceived as a uniformed body. Answers to questions that involve gender issues - such as e.g. answers to the questions about who has initiated the divorce (the male or the female)? Or has there been a marital relationship at all? Who is the woman? Or the women? Are actions of the woman, described in the text, of any importance for the meaning of the texts? – Do they differ across the boundaries of so called 'feminist' and 'traditional' approaches? Even in cases where particular results with regard to one question overlap, it is not at all granted, that they overlap for exactly the same reasons. This is why I suggest that it is more adequate to talk about particular notions of individual researchers that overlap in particular aspects within the *cluster concept of gender issues*, but not in others.

Further Research

In my further research, I will also highlight how far the appearance of feminist studies on Hos 1-3, and therefore the introduction of the female as potential *Subject*, has had impacts on the subsequent studies of Hos 1-3, regarding methodology as well as the understandings of the texts content and religio-historical, social and literary context. In another step I will ask what this means for further methodological considerations in biblical scholarships in general.

The Larger Interdisciplinary Project

All these considerations belong to wider reflections on the nature of 'canon', 'canonicity' and 'canon transformation'. As my own fields are Hebrew Bible Studies and Theology, my project addresses the tension between the Bible as a formally closed canon on one hand, and on the other hand the constant transformations of its meaning depending on the reading communities: What if a formally closed canon is actually fixed? Is it only its physical appearance? And if so, is the 'canonical' content of these texts only a quantitative result established due to overlapping contemporary value judgments? ♦

Å sosialisere filosofien

Utgangspunktet for Tone Brekkes postdoktorprosjekt, ”Å sosialisere filosofien: kjønn, litteratur og teori i britisk romantikk”, er et underutforsket fenomen i britisk litterær og politisk offentlighet på slutten av 1700-tallet: en intens og vedvarende debatt rundt ’den kvinnelige filosofen’.

Av Tone Brekke, postdoktor, STK
tone.brekke@stk.uio.no

I romaner, pamfletter, avisinnlegg og egne debattmøter raste diskusjoner om kvinners evne til å filosofere. Like viktig var interessen for selve figuren, den kvinnelige filosofen. I mange tekster, både romaner og memoarer, ble den kvinnelige filosofen utforsket, men da som litterær karakter. Når en debattant stemplet Mary Wollstonecrafts rasjonalitet som et eksempel på ’the masculine-mind of this female philosopher’, kan man kanskje si at dette kulturelle fenomenet nok en gang iscenesatte den vestlige, kanoniske filosofiens marginalisering og ekskludering av det feminine?

Som offentlig kontrovers finnes det spor av denne debatten fra midten av 1700-tallet til begynnelsen av 1800-tallet. Kontroversen når imidlertid sitt høydepunkt i tiåret etter den franske revolusjon. Diskursen om den kvinnelige filosofen sammenfaller med andre ord med romantikken, og bidrar derfor også med et perspektiv på de kjønnede grenseoppgangene som ble foretatt i denne perioden mellom filosofi og litteratur. Men framfor å forklare kontroversen som kun et uttrykk for en forenklet patriarkalsk ekskluderingsmodell, er det viktig å kontekstualisere romantikkens problematiske forhold mellom teori og kjønn, både gjennom historiske og litterære kilder. Dette er særlig viktig i romantikken, der altså fenomenet den kvinnelige filosof viser at de kulturelle og kjønnede grensene for det filosofiske ble utforsket på tvers av våre moderne sjangrer og disipliner.

Sosiale nettverk og kollektivt forfatterskap

Når det gjelder romantikkens kvinnelige filosofer har mangelen på slike ’sosialiserte’ rammeverk bidratt til å tildekke viktige perspektiver. Innenfor den romantiske ideologien har forfatterskap, refleksjon og kulturell produksjon blitt forstått som en individuell og hovedsaklig maskulin aktivitet. Dette har også preget forsøkene på å synliggjøre romantikkens kvinnelige filosofer – de har som oftest også blitt representert som isolerte, eksepsjonelle tenkere. Den offentlige kontroversen viser derimot at mange av disse kvinnene utfoldet seg i en rekke forholdsvise formaliserte sosiale nettverk hvor det ble eksperimentert med kollektive former for forfatterskap.

Det var imidlertid et begrenset antall britiske kvinner som

karaktariserte seg selv som kvinnelige filosofer med et positivt fortegn. Blant dem finner vi Mary Wollstonecraft, Mary Hays og Mary Robinson. Dersom man skal dømme etter antallet publikasjoner, var også de konservatives engasjement viktig. Og i deres versjoner var det gjerne Wollstonecraft som ble omtalt som en av disse fryktede kvinnelige filosofene. Gang på gang opplevde hun at intime detaljer fra hennes privatliv (blant annet hennes selvmordsforsøk og barn utenfor ekteskapet) ble blandet sammen med hennes filosofiske utlegninger. Offentlige debattmøter inviterte folk til å diskutere Wollstonecraft, og hun ble stadig omtalt som for maskulin, avkjønnet og emosjonelt ustabil. Forfatteren Horace Walpole beskrev henne for eksempel som en ’hyene i underskjørt’. Kvinner og teori passet ikke sammen og Wollstonecrafts liv ble brukt til å eksemplifisere dette. For flertallet av disse konservative beretningene markerer den ’kvinnelige filosof’ rasjonalitetens grense (et slags motstykke til det sublimes hyllest av den mannlige rasjonalitet). Mary Robinsons karakter, ’he-she philosopher,’ i romanen *The False Friend* (1799) viser nettopp at den kvinnelige filosofen i denne perioden ble assosiert med en normoverskridende figur, med potensial for å underminere både kjønnede distinksjoner og samfunnsmoralen generelt.

Utfordret skillet mellom litteratur og teori

Mange av diskusjonene om den kvinnelige filosof tok opp i seg ideologiske spenninger i kjølvannet av den franske revolusjonen, og gir dermed kjønnsperspektiver på modernitet og demokrati som ikke ble diskutert på samme måte i den eksisterende filosofiske og politiske kanon fra perioden. Debatten om den kvinnelige filosofen muliggjorde mer flytende forhandlinger av forholdet mellom det offentlige og det private, og sentralt i dette spenningsfeltet var blant annet affektens sosiale og politiske rolle, samt forholdet mellom privat og offentlig religiøsitet. Det å gjenoppdage slike glemte historiske kontekster kan bidra til å problematisere den kulturelle kontinuiteten vi ofte tilskriver vår vestlige demokratiske tradisjon. Den kvinnelige filosofen ble problematisk fordi hun utfordret disse skillene. Et sentralt spørsmål blir hvorfor litteraturteorien og filosofihistorien har hyllet evnen til å blande det filosofiske og litterære hos mannlige teoretikere, som for eksempel Coleridge og Schlegel, men nedvurdert og utelatt kvinner som på samme måte har eksperimentert med forholdet mellom litteratur og teori? ♦

Feminismens genealogi fra Descartes til Irigaray – den moderne feminismens filosofiske diskurs

Feminismen som en idéstrømning, dens framvekst og historie synes å være overraskende lite utforsket. Ingeborg W. Owesens postdoktorprosjekt "Feminismens genealogi fra Descartes til Irigaray – den moderne feminismens filosofiske diskurs", tar sikte på å undersøke feminismens historie fra et systematisk filosofisk perspektiv, der feminismen blir lest som et resultat og en konsekvens av visse filosofihistoriske betingelser.

Av Ingeborg W. Owesen, postdoktor, STK
i.w.owesen@stk.uio.no

Ambisjonen med prosjektet er å skissere en feministisk intellektuell historie fra den tidligmoderne epoken og fram til i dag. Prosjektet utfordrer dermed den gjengse forståelsen av feminismen i tre bølger, da denne ikke tar høyde for den tidligmoderne epoken før den franske revolusjon.

Å historisere feminismen

Begrepet feminisme er et relativt nytt begrep som oppstod først rundt 1870, men ble ikke for alvor tatt i bruk før rundt 1908-09 som en term for å beskrive de engelske suffragettene. Jeg mener allikevel det gir god mening å bruke betegnelsen 'feminisme' om alle tilløp til å velte kjønnshierarkiet, også de som finner sted før begrepet ble tatt i bruk. Den feministiske tenkningen har utviklet seg parallelt og i konstant dialog med filosofihistorien. Feminismen er både inspirert og påvirket av filosofiske posisjoner, eksempelvis er rasjonalisme, empirisme og liberalisme alle filosofiske posisjoner som ansporer til likestilling mellom kjønnene. Forøvrig er feminismen heller ingen passiv mottaker av eksterne ideer, men en aktiv medspiller i utviklingen av vestlig tenkning. Dette er kanskje særlig tydelig hva gjelder utviklingen av ideen om universell likhet. Samtidig som moderne filosofi utgjør en slags mulighetsbetingelse for framveksten av en feministisk diskurs, forsøker jeg altså også å se feminismen som en tankeretning 'in its own right'.

Descartes, feminismens bestefar

En av prosjektets antagelser er at Descartes tenkning har hatt en helt avgjørende betydning for det vi forstår som moderne feministisk tenkning, det vil si tenkning tuftet på sekulære og rasjonelle argumenter. Feministiske tilløp før Descartes baserer seg hovedsakelig på teologi og bibeltolkning. I filosofihistorien regnes Descartes som 'den moderne filosofiens far', den som førte vestlig tenkning ut av tradisjon, overtro og dogmatisme. Descartes' tenkning utgjorde en betydelig inspirasjon også for tidligmoderne feministisk tenkning. I vår samtid er feminister kanskje mest kjent for å kritisere

Descartes. For eksempel hevder Genevieve Loyd i *Mannlig og kvinnelig i Vestens filosofi* (1984) at Descartes sørger for at fornuften er mannlig konnotert, at rasjonalitet assosieres med maskulinitet, og kvinnelighet følgelig med følelser. Også Susan Bordo gir Descartes' skille mellom kropp og sjel skylden for at objektivitet og rasjonalitet forstås som mannlig. Kvinners forståelse av Descartes' filosofi på Descartes' egen tid var derimot en helt annen. For dem ga Descartes' skille mellom kropp og sjel en anledning til å hevde at intellektet (sjelen) er kjønnsløst. Gitt at kroppen er kjønnsdifferensiert, vi er alle enten mann eller kvinne, så er sjelen/intellektet derimot ikke kjønnsdifferensiert, men lik hos begge kjønn. Descartes' metodiske tvil hadde ført ham til en urokelig sikkerhet forankret i cogito, det tenkende subjekt, det mentale ble etablert eller gitt en forrang over kroppen. Følgelig var også den kroppslige ulikheten sekundær og den mentale likheten av større betydning.

En som særlig forbindes med kartesiansk feminisme er den ugifte presten François Poulain de la Barre (1647-1732). De la Barre anla kartesianske prinsipper på 'kvinnespørsmålet' og demonstrerte via en rasjonell deduksjon (den nye filosofiske metoden) at den antatte ulikheten mellom kjønnene ikke var annet enn fordommer uten noe som helst fundament. Kvinners 'naturlige' underlegenhet var kulturelt produsert. Kanskje ikke tilfeldig at Simone Beauvoir gir honnør til de la Barre på tittelsiden i *Det annet kjønn*, da han på mange måter foregriper hennes hovedtese om at 'man er ikke født kvinne, men blir det'.

Den kvinneinitierte salongkulturen må tilskrives mye av æren for spredningen og populariseringen av Descartes' tenkning. Mens både Ludvig 14. og den katolske kirken forbød Descartes' lære, hadde dette forbudet ikke gyldighet innen salongene der salongkvinnene både leste og foreleste over Descartes. Prosjektet søker også å rette et nytt blikk på salongkulturen.

Marie le Jars de Gournay – feminismens formoder

Arbeidet med den tidligmoderne feminismen har ikke bare ført til en bekreftelse av antagelsen om Descartes' betydning, men også til oppdagelsen av et interessant, men lite utforsket forfatterskap, Marie le Jars de Gournay (1565-1645). Gournay

Marie le Jars de Gournay (1565-1645), skribent og forfatter, såkalt 'femme de lettre', innfører begrepet 'égalité' i feministisk tenkning.

var muligens den aller første til å foreslå likestilling mellom menn og kvinner via begrepet 'likhet' (égalité). Man kan si at hun dermed innleder et paradigmeskifte. Fra og med Gournay har likhet/forskjell vært omdreingspunktet for all feministisk tenkning. Sammen med Descartes legger Gournay grunnen for moderne feministisk tenkning, Gournay via begrepet 'likhet' og Descartes via en rasjonell og argumentativ metode. De bryter begge med den foregående aristoteliske skolastikken som anså at det var noe i kvinnens 'natur' som gjorde henne underlegen mannen.

Marie de Gournay var både kjent og anerkjent i sin samtid, men ble i likhet med mange andre kvinner som var nettopp det, allikevel glemt. Hun vokste opp innen den franske adel og var i stor grad selvlært. Hun valgte seg et utradisjonelt liv som skribent og forfatter, såkalt 'femme de lettre', og giftet seg aldri. Hun var en stor beundrer av Michel de Montaigne og hans Essais og hun er kanskje også mest kjent for sin redigering av disse.

Å løfte fram 'glemte' kvinnelige forfatterskap er et stykke viktig opplysningsarbeid. Ikke bare fordi det gir oss

et sannere bilde av historien, men også fordi de kanskje kan ha noe å bidra med i mer samtidsorienterte diskusjoner. Kjønn som konstruksjon blir ofte framstilt som en nymotens poststrukturalistisk idé, men en historisk analyse viser at dette er tankegods med lange tradisjoner der vi i alle fall kan plassere både Marie de Gournay og Poulain de la Barre. Allerede på 1600-tallet skilte man mellom biologisk og sosialt kjønn som fenomener, og mente altså at man ikke utelukkende var født sånn, men også blitt sånn. Det var særlig kvinners mangel på utdannelse og skolering som ble brukt til å forklare kvinners stilling som annenrangs. For å forstå oss selv som historisk situerte individer er det avgjørende å kjenne vår egen historie. Uten god kunnskap om feminismen og likestillingens historie risikerer man også å måtte 'finne opp hjulet' på nytt. Det mye debatterte skillet mellom sex/gender har altså en historie og kanskje ligger det innsikter gjemt og glemt som vi kunne hatt nytte av i dag.

Feminismens kanon

Det primære målet med prosjektet er altså å frambringe ny kunnskap om feminismens historie og tankemessige forutsetninger, satt i sammenheng med filosofiens historie og kanon. Kanontematikken nedfeller seg på to nivåer i prosjektet, både som en 'Geistesgeschichte' som etablerer en feminismens kanon, og som et supplement til den tradisjonelle fortellingen om filosofiens historie. Feminismen leses fra et filosofisk perspektiv og filosofien fra et feministisk perspektiv. Dette bidrar til synliggjøring av 'glemte' feministiske tenkere, både kvinnelige og mannlige, som Marie de Gournay og Poulain de la Barre, samt synliggjøring av for eksempel betydningen av Descartes' filosofi for framveksten av en feministisk diskurs. Den største gevinsten av synliggjøring er allikevel synliggjøringen av feminismen som en egen selvstendig disiplin.

Nå er det ikke min mening å påstå at jeg er den første eller den eneste som har forsket og skrevet om feminismens historie. Mye arbeid er allerede gjort. Det som skiller mitt prosjekt fra foregående er den filosofihistoriske sammenhengen jeg forsøker å sette feminismen inn i.

Ambisjonen er å trekke en rød tråd fra den tidligmoderne epoken og fram til samtidens feministiske teoretisering. Under mitt avhandlingsarbeid om Luce Irigaray var jeg stadig på jakt etter litteratur om feminismens filosofiske historie for bedre å kunne sette Irigarays ideer om kjønnsforskjell i relieff mot hvordan man tidligere har tenkt rundt forskjell og kjønnsforskjell. Den boken jeg den gang lette etter og savnet, er den jeg nå har satt meg fore å skrive. ♦

Bibelen og kulturell kompleksitet

Bibeltekstene har fremdeles stor innflytelse i kraft av å være religiøse kilder for flere ulike religioner og trosretninger, og som kulturelt konstituerende tekster. Hvordan kan nyere teorier om kulturell kompleksitet og interseksjonalitet påvirke hvordan *Bibelen* leses? Hva betyr Jesus for mennesker som lever i en kulturelt kompleks kontekst i dag? Dette er spørsmålet som står sentralt i det tverrfaglige NFR-prosjektet ”Jesus in Cultural Complexity” (2008-2011), basert ved Det teologiske fakultet, UiO, og som gjesteforsker Marianne Bjelland Kartzow er en del av.

Av Marianne Bjelland Kartzow, forsker TF, gjesteforsker, STK
m.b.kartzow@teologi.uio.no

Mange av Bibelens tekster kan virke fremmede og uforståelig på dagens lesere. I *Det nye testamentet* (NT) finnes mye tvetydighet, ambivalens og et stort mangfold. Prosjektet ”Jesus in Cultural Complexity” ønsker å utforske om interseksjonalitet, som insisterer på å se kjønn, seksualitet, klasse, etnisitet, alder osv. i sammenheng, kan være en mulig tilnærming til å studere kulturell kompleksitet i antikken.

Det UiO-baserte forskningsprosjektet ”Kulturell kompleksitet i den nye Norge” er en direkte premissleverandør for vårt prosjekt. Modeller som anvendes for å analysere vår tid kan ikke overføres direkte på antikken, men de gir oss ideer til hvilke spørsmål vi kan stille til tekstene. Nettopp i nyere teoriutvikling finner vi redskaper som kan hjelpe oss til å utforske tekstenes flertydelighet, forstå forhandlinger og tilpasninger og dermed avsløre overlappende maktstrukturer.

Skal en lese disse tekstene i sin historiske samtid, er det viktig å ta høyde for hvordan kristendommen ble til i en lite homogen kontekst. Den romerske sentralmakt med ulik grad av innflytelse kontrollerte et enormt geografisk område med et stort mangfold av folk og tradisjoner. Samfunnet var klassesdelt og kjønnsmodeller strukturerte ikke bare sosial omgang, men også kosmologien. Ulike trosoppfatninger, ideer og språk levde side om side, til tider i harmoni, til tider i konflikt. Når en skal belyse tekstene i NT kan vi ha god nytte av teorier utviklet for å forstå kulturelt komplekse samfunn av i dag.

Kvinnelige slaver og kastrerte menn

Innenfor Bibelvitenskapen har en i flere tiår hatt et stekt innslag av feministisk teori. En av pionerene, Elisabeth Schüssler Fiorenza (som besøkte STK i juni i år), har i mer enn 30 år kritisert det hun kaller en ’malestream’ forskningstradisjon for primært å være interessert i tekstenes historiske kontekst uten å se på deres virkningshistorie, samt for å ignorere kjønn. Ved hjelp av interseksjonalitet har det de siste årene blitt rettet søkelys mot hvordan en ikke kan studere kvinner i Bibelen uten

å problematisere kategorien kvinne og å fokusere på mangfoldet av kvinner. Jeg har blant annet sett på kvinnelige slaver, både de få som nevnes i NT og alle de som ikke nevnes. En kan ikke bare legge sammen kunnskap om kvinner og kunnskap om slaver for å få mer kunnskap om kvinnelige slaver. Deres livsrom var konstruert av et komplekst samspill mellom sosial status eller klasse, kjønn, seksualitet, alder og etnisitet. Gjennom å utforske og teoretisere omkring kvinnelige slaver i tidlig kristne grupper tegnes et annet bilde av historien, enn om vi bare fokuserer på kvinner fra høyere samfunnslag som skulle utfylle den privilegerte rollen de hadde som underordnede hustruer.

En annen ambivalent kategori er evnukker eller kastrerte menn, som omtales i NT. I kraft av å være menn skulle en forvente at de var på topp i antikkens kjønnshierarki, men deres maskulinitet var marginalisert, utsatt og forhandlingsbar siden de som kastrerte menn ikke levde opp til samtidens mannsideal. De var ikke ordentlige menn, men heller ikke kvinner; hva slags kjønn representerte de? Ved hjelp av interseksjonalitet utforsker vi hvordan noen av de mest komplekse og sammensatte karakterene i NT kan ses i sammenheng med sin samtid. Vi ønsker også å sette i spill denne kompleksiteten for nåtidens mange brukere av bibeltekstene.

Bibelen – ikke bare historie

Prosjektet har tre tyngdepunkt: Den første konteksten er de tidlige Jesusbevegelsene i de første århundrene i Palestina og Middelhavsområdet. Denne fasen var formativ for kristendommen. Imidlertid har det ikke alltid blitt tatt høyde for hvor kompleks og sammensatt denne tiden var (se over). Deretter ser prosjektet på hvordan ulike bilder av Jesus har bidratt til å skape kollektiv identitet i det nittende århundret Europa. Særlig interaksjonen mellom kulturelle, sosiale og politiske prosesser kan forklare utviklingen av nasjonalismen og endringer i kjønnsroller og sosioøkonomiske strukturer (v/ professor Halvor Moxnes). Den tredje delen utforsker hvordan erindringsstrukturer, der Jesus står sentralt, bidrar til å skape identitet blant unge mennesker som lever i kulturelt komplekse sammenhenger i dag (v/stipendiat Annhild Tofte Haga). ♦

Gender Identity and Social Changes: Experiences of Gender Identity

Research on identity is important in exploring social changes. However claims about changing nature of gender identity in modern societies often go without empirical research. This PhD-project, based on the conceptual foundations of psychosocial understandings of gender, aims to provide an empirical insight into experiences of gender and of being gendered in different cultural, linguistic and political settings at a given time and place.

Greta Gober, PhD-student in cultural studies at the Warsaw School of Social Sciences and Humanities in Poland, guest researcher, STK greta.gober@stk.uio.no

The study of gender identity involves scrutiny of personal narratives which, approached through interpretive work based on psychoanalytic theories, will provide an empirical insight into the experiences of gender and of being gendered in Poland and Norway. The objectives of the project are the following:

- to use narratives about media content interpretations to gain insight into experiences of being gendered in Poland and Norway;
- to compare and contrast the experienced gendered personal meanings, that young Poles and Norwegians make of modernity.

Working from the primary assumption that we live in a mediated world (Bird 2003, Moores 2000), this project attempts to understand the significance of experiences of gender in people's lives through the frameworks they adopt to interpret their favorite media contents. I use the free association narrative interview method (Hollway and Jefferson 2000), a recognized psychoanalytic approach within psychosocial studies, to conduct research on media content interpretations among students. I argue that media content interpretations allow us to draw conclusions about the social significance of gender in students lives because people perceive television and 'real-life' through the same interpretative frameworks (Livingstone 1998), media is part of our cultural frame (Bird 2003; 3), and the emotional attachments that are forged between people and media texts speak of, and give access to the 'inner worlds' of the participants (Redman and Whitehouse-Hart 2008; 53).

The psychosocial approach to gender research develops an understanding of how to bring different levels of analysis – social and individual structure – into a single model. Many psychologists who have followed the culture and personality approach have examined links between personality and social structures within different cultures (e.g., House 1981; Ryff 1987;

Veroff 1983) and they have provided specific guidelines on how to link individual-level phenomena (personality, behavior, attitudes) with social-level phenomena. However none of these theorists focused particularly on gender. To bring gender into the analysis, one needs to draw on psychoanalytic concepts. Erik Erikson, one of the psychosocial psychoanalytic theorists, searched for ways to link an intrapsychic, interpersonal and a social level of analysis. His broad theory of identity (1968) provided that link. It offers a specific vision of how social structures are internalized by individuals, and thus how social structure and individuals may be linked. In my thesis, I will aim to demonstrate how this psychosocial approach can be used to examine empirically what is happening to gender identities in countries with different cultural, political and historical approaches to gender equality. ♦

This project is being completed with the support granted by Iceland, Liechtenstein and Norway by means of co-financing from the European Economic Area Financial Mechanism and the Norwegian Financial Mechanism as part of the Scholarship and Training Fund.

References

- Bird, S. Elizabeth. (2003) *The Audience in Everyday Life*. London: Routledge.
- Erikson, EH. (1968) *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton
- House, JS. (1981) "Social structure and personality". In *Social Psychology: Sociological Perspectives*, ed. M Rosenberg, RH Turner. New York: Basic Books, pp. 525–61
- Hollway, Wandy and Jefferson, Tony (2000) *Doing Qualitative Research Differently: free association, narrative and the interview method*. London: Sage.
- Livingstone, Sonia. (1998) *Making Sense of Television. The psychology of audience interpretation*. London and New York: Routledge, 2nd edition.
- Moores, Shaun. (2000) *Media & Everyday Life in Modern Society*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Redman, Peter and Whitehouse-Hart, Joanna. (2008) "I just wanted her our': attachment, the psycho-social and media texts." In *Attachment*, ed. P. Redman. Manchester: Manchester University Press, pp.52-79.
- Ryff, C. (1987) "The place of personality and social structure research in social psychology". *J. Personal. Soc. Psychol.* 53(6):1192–202.
- Veroff, J. (1983) "Contextual determinants of personality". *Personal. Soc. Psychol. Bull.* 9:331– 43

Islam, feminisme og verdimakt

Begreper om religion og kultur anvendes løst i politisk diskurs og i tilknytning til videre konsepter, deriblant kjønn. 'Islamsk feminisme' er et slikt begrep, og i sin masteroppgave har Mona Nilsen undersøkt dette i vestlig feministisk kontekst. Hennes analyse argumenterer for at islamsk feminisme som fenomen og begrep er et resultat og en reaksjon på debatten om 'Vesten' vs. 'islam'.

Av Mona Nilsen, tidligere masterstudent i religion og samfunn, STK
nilsen_mona@hotmail.com

Ordet feminisme er av vestlig opprinnelse, og har fra starten av vært tilknyttet ulike grupperinger og problemstillinger. Feminismens historie har derfor vært preget av en debatt om hva feminisme er, og hvem og hva som egentlig hører til under betegnelsen. Deler av samtidens feminisme har anklaget begrepet for å inneholde et vestlig feministisk hegemoni. I min analyse av islamsk feminisme, blir det tydelig at islamsk feminisme kan plasseres inn i denne konteksten. Begrepet, som er av nytt opphav (fra rundt 2000), anvendes kun som henvisning til et antatt fenomen. Asma Barlas og Amina Wadud, som jeg har brukt som kilder i min masteroppgave, er i stor grad omtalt som en del av fenomenet, men er selv skeptiske til anvendelsen av begrepet islamsk feminisme. Deres innvendinger er i stor grad tilknyttet feminismebegrepets såkalte vestlige slagside. Denne kritikken sammenfaller med store deler av tredje verdens feminisme og postmodernistisk feministisk teori. Debatten omhandler hvem som har definisjonsmakt, og makt til å vurdere og sette standard for kvinners rettigheter og status. Jeg argumenterer for at feminismens antatte vestlige hegemoni også kan tilskrives interne forhold og forholdet til religiøs feminisme. Vestlig feministisk historie har i stor grad en sekulær fremstilling, og religiøs feminisme som feministteologi har blitt utskilt som eget felt. Det kan se ut til at islamsk feminismes forhold til vestlig feminisme avspeiler noe av det samme som forholdet mellom sekulær og religiøs feminisme.

Koranen, tolkning og kvinners status

I min masteroppgave har jeg analysert Barlas og Waduds budskap, slik det uttrykkes gjennom deres tolkning av Koranen. Barlas og Waduds utgangspunkt er en holistisk og hermeneutisk korantolkning, og de argumenterer for at Koranen ikke fremmer undertrykkelse eller underordning av kvinner. I et vestlig, og spesielt fra et 'mediadominert' synspunkt er deres argumenter radikale og noe uforståelige. Etter min mening er

dette fordi allmennkunnskapen om islam i Vesten er basert på oppfatningen om at Koranen inneholder et klart budskap gitt av Allah, som ikke er åpen for tolkning. Omtale av islam i Vesten har i stor grad vært preget av tolkninger av Koranen som viser til kvinner i islam som underordnet. Barlas og Wadud benekter ikke at store deler av den såkalte muslimske verden anvender disse tolkningene, men de argumenterer for at dette ikke er Koranens budskap. Anvendelsen av 'kvinnefiendtlige' fortolkninger anses som et produkt av historie, samfunn og struktur. Korantolkning er ikke noe nytt innenfor islam. Koranens historie som muntlig tradisjon i 28 år etter Muhammads død, og dens forskjellige skriftlige varianter i tiden som fulgte, har alltid i mer eller mindre grad vært en debatt innen islam. Gjennom islamismens fremvekst i nyere tid har debatten blitt reaktualisert. Mangfoldet av islamske lovskoler, tradisjoner og retninger illustrerer den kontinuerlige debatten gjennom islams historie. Et mangfold som i liten grad omtales i vestlige media.

Troende muslimske kvinners kamp for anerkjennelse

I min masteroppgave har jeg argumentert for at islamsk feminisme kan anses som *empowerment* innad og utad. Innad i form av indre kritikk av anvendelsen av religion og kultur, og utad i form av kritikk av et vestlig problematisk syn på islam og muslimske kvinner. Slik jeg vurderer Barlas og Waduds arbeid, er det i stor grad en reaksjon på det de anser som en vestlig stereotypisering og stigmatisering. Deres arbeid kan knyttes opp mot en hegemonisk diskurs i vestlig feministisk kontekst. Tolkingsstrategien baserer seg blant annet på en problematisering av begreper som i vestlig feminisme anvendes for å forklare kvinners underordning. Patriarkatbegrepet er lite problematisert i vanlig feministisk debatt, men Barlas viser til viktigheten av at en forstår hvilke verdier og normer dette begrepet knyttes opp mot, og hvordan begrepet er knyttet til en kulturell forståelse. Wadud på sin side viser til at forståelsen av familiestruktur på samme måte preges av tillagte etiske vurderinger. Videre problematiserer begge forståelsen og bruken av kjønnete begreper i feministisk teori. Et hovedargument er at det er de kulturelle verdiene knyttet

Illustrasjon: Srikant Jakilinki, Vishakhapatnam Area, India

til kjønn som er problematisk, ikke at kjønn er ulike i seg selv. I norsk kontekst kan deres argumenter knyttes opp mot aktører som har argumentert for at likestillingsdebatten preges av en problematisk forståelse av at likestilling er synonymt med likhet. Slik jeg forstår Barlas og Wadud mener de at det i likestillingsforståelsen ligger en indirekte forståelse av vestlig kultur som normsettende. De argumenterer derfor heller for en kamp for likeverd. For dem er likeverd mer i tråd med rettferdighet enn det de forstår som vestlig likestilling.

Likestillingsdebatt i norsk kontekst

En reaksjon på likestilling i norsk kontekst er basert på en antagelse om at dominerende norsk feminisme har fremmet en forståelse av at det ikke er eller bør være forskjell på menn og kvinner, verken i teori eller praksis. Motreaksjonen baserer seg derfor i stor grad på en forståelse av at ulikhet og forskjellighet ikke utomatisk kan knyttes opp mot hierarkiske relasjoner. Ut fra et såkalt vestlig dominerende likestillingsperspektiv knyttes for eksempel husmorrollen i stor grad opp mot underordning, en holdning moderne husmødre har fått føle.

I norsk kontekst har det i de siste årene vært forsket på det som har blitt betegnet som likestillingsparadokset. På tross av norske jenters mulighet til å velge tidligere 'mannsyrker', velger flertallet fortsatt tradisjonelt. Paradokset forklares ofte som et bevis på at Norge er et mer kjønn samfunn enn det gis uttrykk for, og at tradisjonelle normer knyttet til kjønn fortsatt er sterkt samfunnsstyrende. Som deltager i en generasjon som

har vokst opp med norsk likestilling vil jeg stille spørsmål ved hvorvidt det overfokuseres på noen problemstillinger. Er det mulig at den valgfriheten som er blitt gitt norske jenter er årsaken til deres valg? Ettersom det i norsk kontekst er mulig å tjene godt nok i 'kvinneyrker', er ikke nødvendigvis presset på å velge godt betalte 'mannsyrker' like stort som i andre deler av verden. Hvorfor antar man automatisk at jenter ønsker å jobbe i 'mannsyrker' om de kan? Slik jeg ser det ligger antagelsen om et slikt ønske i de verdier man tillegger de typiske 'mannsyrkene', og dermed trekker man tilsynelatende en automatisk slutning om at menn velger disse yrkene fordi de er det beste yrkesvalget.

Denne debatten er langt mer komplisert enn slik jeg har fremstilt den her, og i likhet med det meste annet her i verden kan ikke denne debatten generaliseres eller forklares kun ut ifra enkle faktorer. Jeg ønsker ikke med dette å kritisere verken feminisme eller norsk likestillingsdebatt, men jeg vil fremme et spørsmål om hvorvidt noen debatter feilfokuseres og overvurderer faktorer som kun er delfaktorer? I kontekst av min forskning mener jeg at det bør reflekteres over hvorvidt religion og kjønn i noen tilfeller tillegges overdreven mening, og anvendes problematisk som overhengende determinerende faktorer. I likhet med en del andre vil jeg for eksempel påstå at hijab-debatten i norsk kontekst preges av en mengde vanskelige og feilfokuserede problemstillinger, som både overskygger og hindrer debattens konstruktive potensial og skaper uønskete reaksjoner og utfall. ♦

Kloke jenter og ukloke gutter?

I sin masteroppgave har Hege Elisabeth Løbak studert avisomtaler av jenters og gutters skoleprestasjoner. Omtalene har økt betydelig fra 1983 til 2007 og de har endret karakter fra å omhandle tapende jenter til å handle om gutter som taper og jenter som vinner i skolesammenheng. Hva forteller den medierte fremstillingen om vår forståelse av kjønn i skolen?

Av Hege Elisabeth Løbak, tidligere masterstudent i sosiologi, STK
hege.lovbak@gmail.com

Foto: © Espen Bratlie / Samfoto

I masteroppgaven *Kjønn i klassen, kjønn i hodet. Avisomtale av jenters og gutters skoleprestasjoner fra 1983 til 2007*, undersøkte jeg hvordan jenters og gutters skoleprestasjoner ble presentert i media og hvilke diskurser som tas i bruk i den medierte fremstillingen av hvordan jenter og gutter presterer i den norske skolen.

Massemedias fremstilling får konsekvenser langt utover det enkelte budskapet, for *hvordan* vi kommuniserer forteller noe om vår forståelse. Gjennom en kritisk diskursanalyse med verktøy fra Norman Fairclough, og Pierre Bourdieu sitt begrep om felt, samt Ernesto Laclaus og Chantal Mouffes begrep om nodalpunkt, ble avisomtale av jenters og gutters skoleprestasjoner analysert. Avisomtalen er hentet fra VG, Aftenposten og Dagbladet i tidsrommet 1983 til 2007. En

kvantitativ systematisering samlet tendensene i materialet, og det ledet vei for diskursanalysen hvor åtte kjønnsspesifikke diskurser ble identifisert innenfor to overordnede hoveddiskurser.

Skolen som tema

Skolen er en viktig institusjon for sosialisering, en samfunnsarena for formidling, læring, videreføring og kanskje til og med utvikling av samfunnets organisering og normer. I Norge har vi det som kalles en enhetsskole der alle, uavhengig av evner, sosial bakgrunn og kjønn, går sammen. Tanken bak det er at når forskjellige barn går sammen på skole, fremmer det likhetsidealene som er grunnleggende i det norske samfunnet. Vi har alle et forhold til skolen, og vi har alle hatt en første og siste skoledag. Det er derfor lett å identifisere seg med det som skrives om skole og skoleprestasjoner i media.

Skoleprestasjoner som tema i massemedia har fra 1983 til 2007 økt betraktelig i omfang, og som tabellen under viser, er mer enn halvparten av artiklene i mitt materiale å finne på 2000-tallet. Temaene som belyses har videre endret seg i takt med hvem artiklene omhandler, altså om det er guttene eller jentene som er i fokus. På 1980-tallet forsøkte mange forskere å vise hvor usynlige jentene ble i skolen. Media fulgte opp og ga et bilde av tapende jenter i skolesammenheng.

Tabell 1:
Datamaterialet fordelt på tiår, 1980-, 1990- og 2000-tallet

		Frekvens	Prosent
År	1983-1989	33	15
	1990-1999	72	33
	2000-2007	112	52
	Total	217	100

Deres skolehverdag ble beskrevet som undertrykt av guttenes dominans. Temaer som var viktig i dette tiåret var relatert til realfag, og for eller i mot kjønnsdelte klasser. På 1990-tallet videreføres fortellingen om de tapende jentene i mediedekningen, men fra midten av 90-tallet ble jentenes posisjon utfordret av guttene. Feminisering av skolen dukket opp som tema i mediedekningen, hvor utgangspunktet var at jentene ble ansett som vinnere på skolen og i samfunnet generelt. Med guttenes sorgelige skoleprestasjoner presentert via en rekke offentliggjøringer av karakterer og testresultater, ble en feminisert skole det dominerende svaret på jenters og gutters skoleprestasjoner på 2000-tallet. På samme tid ble jentene, som tidligere ble omtalt som tapere, fremstilt som vinnere.

Endret fokus over tid

Kritisk diskursanalyse har som mål å undersøke relasjonene mellom diskursiv praksis, som er der hvor språkbruken produseres og fortolkes innenfor en diskursorden, og sosial og kulturell utvikling (Jørgensen og Phillips 1999:72). Det vil si, gjennom å se på et fenomen over tid, som i min masteroppgave fra 1983 til 2007, vil det være mulig å fange opp endring og utvikling på flere nivåer. Det ble kartlagt åtte diskurser i materialet som viser til skoleprestasjoner som diskursiv praksis. Diskursene er kjønnsesifikke, og de behandler kjønnene som to homogene grupper som til tider opptrer parvis som utfyllende størrelser. De kjemper både parvis og alene om definisjonsmakt på feltet, og de diskursive kampene er preget av stereotypiske forventninger og forståelser som settes mot hverandre, og som ofte kan oppleves som motsatser i kampen om dominans. Diskursene ble videre plassert innenfor to hoveddiskurser som viste til de diskursive prosessene og endringene i materialet på et overordnet nivå i forhold til diskursorden, det vil si samlingen av diskurser som brukes innenfor den sosiale institusjonen Den norske skole.

Det overordnede perspektiv viser til en endring i fokus fra *elendighet* til *konkurrans* om *elendighet*. Med *elendighet* menes at omtalen av skoleprestasjoner ofte bærer preg av å skissere en skole som er i dårlig forfatning på faglig nivå, og til dels på sosialt nivå. *Konkurrans* om *elendighet* henviser til at det har skjedd et skifte i omtale fra det å snakke om en part som har eller gjør det elendig på skolen, til å få inn et konkurranseelement. Det vil si at omtalen ikke lenger bare handler om at noen taper i den norske skolen, men også at noen samtidig er vinnere i skolesammenheng. Dette

skiftet hevder jeg har en sammenheng med sosial praksis, altså viser det til en generell diskurs i samfunnet. Innen både skoleforskning og skolen i seg selv finner man for eksempel en kamp om økonomiske ressurser gjennom bevilgninger fra politikerne. I så måte kan denne diskursen ses som en del av et politisk spill med media som arena, og hvor ideologi investeres i ulik grad.

Fremstillingen av kjønn i skolen

I følge min analyse fremkommer det videre at medias fremstilling oppgir et svært smalt repertoar for jenter å være jenter på og et tilsvarende smalt repertoar for gutter. At jenter og gutter opplever ulike forventninger i forhold til deres roller på skolen virker inn på deres utforming av elevrollen. Forventningene har ofte røtter til stereotypiske antakelser knyttet til kjønn, som at jenter leker med Barbie og gutter leker med biler. Mens jenter forventes å være flinke og konforme i skolesystemet, finnes det ikke tilsvarende forventninger til guttene. "Gutter er gutter" heter det seg ofte. Det aksepteres med andre ord en annen adferd fra guttene enn fra jentene på skolen. På den måten skapes det identitet. Det er vanskeligere for guttene å innta den flinke rollen fordi det ikke er anerkjent som en gutterolle, og det kan by på utfordringer i skolesystemet. Gutter ser ut til å dominere oversiktene over hvem som trenger spesialundervisning, og karakterstatistikker på 2000-tallet viser at jentene har bedre karakterer enn guttene nær som i gym. Det kan se ut til at det er vanskelig for elevene å bryte med forventningene de møter, med andre ord reproduseres forventningene til elevrollen og kjønnsrollene gjennom nettopp mediedekningen og forventningene rundt.

Ulike rapporter og forskningsarbeid peker på mangelen på forskning på skolefeltet og behovet for et mer nyansert bilde av elevene i skolen. Dessuten viser rapporter fra NOVA at karakterforskjellen mellom kjønnene ikke nødvendigvis er så betydelig som enkelte artikler i mitt materiale søker å fremheve. Og når det gjelder feminisering av skolen med vekt på lærerens kjønn som begrunnelse for forskjellene i skoleprestasjoner, kan forskere som Anders Bakken fremholde at det trolig er andre faktorer enn lærerens kjønn som er avgjørende for elevenes skoleprestasjoner. Hvor er disse stemmene i mediedekningen?

Spillereglene på mediefeltet er i stadig endring, og hva som er gyldig kapital på feltet utfordres. Slik det gjerne opereres med et dikotomt syn på elevenes kjønn, kan det se ut til at media krever en forenklet og polarisert fremstilling av skolen - vinnere eller tapere - fremfor å se nyanser og flere kjønn i skolen. ♦

Nye kjønn, andre krav? Likestillingens barn i skole og familie

Med målet om å frembringe ny og oppdatert kunnskap om dagens kjønnsnormer og kjønnnet praksis hos barn og unge i Norge, har STKs paraplyprosjekt, "Nye kjønn, andre krav?" arrangert en engasjerende seminarrekke dette våsemesteret, der det har vært et særlig fokus på etnisitet.

Av Fiona Dowling, 1. amanuensis, Norges idrettshøgskole
fiona.dowling@nih.no

Det er ingen tvil om at prosjektets problemstillinger er dagsaktuelle. De fem seminarene tiltrakk forskere fra mange ulike universiteter og høyskoler, samt faglig personale fra flere offentlige etater med ansvar for barn og unges oppvekst. Dialogene mellom forskere og praksisfeltet har vært mange og fine. Analysene fra innledernes ulike kvalitative undersøkelser med sine forskjellige teoretiske perspektiver, fra en rekke ulike fagdisipliner, har problematisert vår forståelse av kjønn og hvordan dets kompleksitet, ambivalens og flertydighet bør studeres i et samspill med andre identitetskategorier som etnisitet og sosial klasse. Seminarene har reist en rekke kritiske spørsmål, særlig knyttet til begrep som 'integrasjon', 'inkludering', 'identitet', 'norskhet' og 'hvitt privilegium', og problematisert begrepene som erfarne meningsbærende kategorier, som diskurser og som strukturer. Hvordan erfarer jenter og gutter å vokse opp i et flerkulturelt samfunn? Hvordan møter dagens lærere mangfoldet blant sine elever? I hvilken grad problematiserer forskere etnisitet i sine felt- og intervjustudier, som del av deres refleksivitet?

Norskhet i skolen. Seksualitet, kjønn og problematiske kulturiseringer

Religionssosiolog Åse Røthing (CULCOM) begynte seminarrekken med en presentasjon av noen data fra prosjektet, "Klasserommet som arena for verdikonflikt, verdifelleskap og integrasjon". Prosjektets hovedmål er å undersøke hvordan undervisning, som tematiserer seksualitet og kjønn på ulike måter, bidrar til å skape konflikter, avstand, felleskap og/eller integrasjon. Hvordan utfordrer og muliggjør denne undervisningen verdifelleskap og verdikonflikt? Fra et postkolonialt perspektiv er et vesentlig spørsmål hvordan undervisningen på ulike måter (re)produserer og/eller overskrider binære konstruksjoner av typen 'vi' versus 'dem' og 'normalt' versus 'unormalt'? Observasjoner fra feltarbeid i tre forskjellige skoler blant 8. og 9. trinn elever og deres lærere, belyste forhold der norskheten er tatt-for-gitt og privilegeres, og der forståelse for mangfoldet og kompleksiteten i kategorien minoritetslev sjelden ble vist. Elever med ulike

Foto: © Kerstin Mertens / Samfoto

etniske bakgrunner omtales og grupperes i 'en stor sekk' ifølge Røthing, og det virker som om de tildeles en 'offersituasjon'. Et skille skapes mellom 'oss' og 'de andre i verden'.

Når det gjelder likestilling, kan etnisk norske elever tilsynelatende tøys mer med kjønn enn det minoritetslever kan gjøre. Minoritetslevnene er redde for å diskriminere, men de kan derimot tøys mer med 'rase'. Ute i feltet har man observert at kjønnslikestilling vurderes, både blant lærere og elever, som 'unnagjort' og noe som dermed ikke lenger er politisk aktuelt. Diskursanalyser av lærebøker i samfunnsfag og religion, livssyn og etikk (RLE) viste hvordan norskhet lett

kobles sammen med visse former for seksualitet og kultur. Norsk seksuell praksis fremstår som overlegen, andre etniske gruppers seksuell adferd som underlegen. *Her* i Norge er homoseksuelt partnerskap lovlig, mens *der* i Iran er det ulovlig. *Vi* norske har en seksuell praksis kjennetegnet av frivillig deltakelse mellom likestilte partnere; *de andres* praksis kan kobles til tvang og vold. Diskursene tilbyr derfor svært forskjellige posisjoner for ungdom med ulik etnisk bakgrunn.

Betydningen av etnisitet for den enkeltes identitet

Når det gjelder betydningen av etnisk bakgrunn for ungdommenes selvidentitet og liv i ulike arenaer og faser i livsløpet, har stipendiat Ingrid Smette (NOVA), forsker Mona Iren Hauge (Norsk kompetansesenter for vold og traumatisk stress) og seniorforsker Katrine Fangen (UiO), belyst hvordan den enkeltes identitet må forstås som uttrykk langs flere identitetsakser, som får ulik betydning i ulike kontekster. Både Smettes sosialantropologiske prosjekt, 'Ungdom og utdanningsvalg: Betydninger av kjønn, klasse og etnisitet', og Fangens sosiologiske studie, 'Utdanningsambisjoner – muligheter og barrierer' viser at etnisk bakgrunn på visse arenaer er av stor betydning for blant annet valg av utdanningsvei, mens for andre kan kjønn og sosial klasse virke mer fremtredende. Smettes feltstudie fra to flerkulturelle skoler i Oslo, viser at lokale forhold som angår hvordan ungdom produserer sosiale kategorier seg i mellom, har større betydning for om de havner blant 'de flinke' eller 'de bråkete', enn deres sosiale bakgrunn. Også i Fangens livshistorieprosjekt med voksne innvandrere (18-25 år) virker det som om sosial klasse har mindre betydning for valg av utdanning enn før, sammenlignet med etnisk norsk ungdom. Innvandring dreier seg om en form for mobilitet, og mange vil utdanne seg vekk fra slitet som foreldrene har opplevd i sitt hjemland. Nyansene i analysene viser imidlertid tilfeller der utdanning og mobilitet ikke utgjør en betydelig del av den enkeltes narrativ, for eksempel der man har flyktet vekk fra krig, sult og uro. Trygghet og/eller en form for arbeid man trives med er viktigere enn mobilitet via utdanningsløp. Mangfoldet i erfaringer understreker igjen behovet for å tilpasse opplæring etter den enkeltes behov og biografi. En fortelling som gjentas i datamaterialet er hvordan den enkelte innvandrer uansett etnisk bakgrunn må arbeide dobbelt så hardt som norsk etniske ungdommer for å kunne lykkes. Her spiller språkkunnskaper en avgjørende rolle. Hva begrep som 'integrering' og 'inkludering' angår, mener Katrine at begrepet 'inkludering' er mer meningsfylt enn integrering, fordi det sier noe om hvordan

den enkelte erfarer og føler seg som en del av samfunnet.

Mona Iren Hauges diskursive psykologiske studie av hvordan barn i samspill med andre gjør seg selv meningsbærende, viste at etnisitet under noen omstendigheter kan være sentralt i meningstilskrivelser fra andre, og i konstitueringen av selvet, og gi selvsikkerhet. I andre omgivelser kan etnisk tilhørighet få en til å føle seg usikker. Hun foreslo at såkalte 'praksis kronologier' kunne være et nyttig analytisk verktøy for bedre å kunne forstå prosessene som fører til den enkeltes subjektivering, der etnisitet er bare én blant mange identitetskategorier som kan være meningsbærende. For å forstå om kjønn, alder eller etnisitet er mer eller mindre viktig for den enkelte ungdom, bør de forstås i en sekvens eller en kulturell kronologi. Hva som er passende i en kulturell praksis for en bestemt aldersgruppe kan for eksempel oppfattes som uegnet i en annen kulturell kronologi, og dermed blir mulighetene for 'hvem man er' og 'hvem man blir' ulike. Til tross for kritikken som har vært rettet mot poststrukturalisme og diskursiv psykologi om at det emosjonelle ikke fanges inn, hevder Hauge at hennes data faktisk var mettet med følelser, og at den rotete prosessen det er å bli til noen er uadskillig vevd sammen med samtlige identitetskategorier.

'Rase' og hvitt privilegium

Da STKs professor II, Barrie Thorne (University of California) innledet sitt seminar, skiftet hun fokus fra barn og ungdommers etnisitet, kjønn og sosiale klasse til forskernes egne identiteter. Med utgangspunkt i en feltstudie i USA der forskerkolleger hadde forskjellige etniske og sosiale bakgrunner og ulike morsmål, problematiserte hun 'øynene som ser' og tolker. Relasjoner i feltet, feltnotater og tolkninger av data, ble sterkt påvirket av den enkelte forskers etnisitet, og Thorne minnet om at kunnskap alltid er delvis og at forskerens refleksivitet er en helt nødvendig del av analysene. Ikke minst ble Thorne påminnet om sitt hvite privilegium eller som hun uttalte, 'the absent presence of white privilege'. Hun argumenterte for å anvende begrepet 'rase' i denne typen forskning, fordi etnisitet ikke refererer til de fysiske karakteristikkene som mennesker ennå tar i bruk for å kategorisere hverandre, der status og makt gjennom syrer prosessene. Hun mener vi derfor må fortsette å bruke ord som 'rase', for å kunne belyse maktdynamikken som posisjonerer oss og andre, men vi må samtidig stille kritiske spørsmål til begrepet. Vi må i tillegg forsøke å forstå mekanismene for institusjonalisert rasisme som sedimentert historie med sterkt påvirkingskraft. ♦

”Gender in Time” in Norway and the U.K.

The symposium ”Gender in time” brought together a number of speakers from two comprehensive empirical projects working longitudinally, cross-sectionally or biographically with changing gender identities and gender relations: The UK-based project *Timescapes* and the project *New world, old gender?* at STK. In this article Barrie Thorne and Hanne Haavind reflect upon the conference that was arranged at STK in May this year.

By Barrie Thorne, Professor II, STK and
Hanne Haavind, Professor of Psychology, UiO

Sometimes the close analysis of a case may demonstrate the impossibility – or the possibility – of being a particular girl (or boy) at a certain age at a certain point in time. A longitudinal study with repeated interviews or observations of the same set of people may demonstrate how personal changes across ages may coincide with shifting historical circumstances in ways never seen before. Such is the case with ’Astrid,’ a girl whom Harriet Bjerrum Nielsen followed from ages five to 23 (the full analysis is in Nielsen’s new book, *Skoletid* or *School Days*. Astrid continually positioned herself as a kind of girl who broke new ground, while also reproducing gendered meanings. She made ’too much’ of herself, seemingly unaware of how she violated the social sensitivity ascribed to girls in her classroom. Astrid’s ways of growing older evolved along with changing conditions in contemporary Norway for growing up as a girl, a convergence that intrigued the gender researchers who listened to Nielsen’s presentation at a *Gender in Time* research symposium held at the Center for Gender Research on May 19-20, 2010.

”Timescape” - network

The theme of ”Gender in Time” focused lively dialogue among Norwegian and British researchers at the international symposium organized by Nielsen and by Helene Aarseth, who currently holds a Postdoc in the UiO Department of Sociology. Researchers from the STK project, ”New World – Old Gender? Growing Up in a Gender Equality Era” reported on fieldwork and interview-based studies of children and young people growing up in Norway, mostly in the context of ethnically diverse schools. The British researchers reported from the ”Timescape” network of qualitative longitudinal studies of ways in which family and personal relationships change and develop over time in the contemporary UK, where ethnic diversity in local neighborhoods has a longer tradition. The loosely affiliated Norwegian and British projects share a focus on the ways in which identifications and expressions of gender may

change as people grow older in shifting historical contexts. The symposium provided an opportunity to share findings and emergent issues of theoretical and methodological significance for the study of continuity and change.

The papers unpacked time as a multifaceted concept, including personal experiences of growing older together, along with other boys and girls; cyclical transfers across generations, from parents to their children; and the positioning of themselves in relation to the external events, circumstances and environments of historical time. These converging dimensions of time may inform methodological strategies. The presentations gave new meaning to longitudinal research, where the same subjects are studied at different points in their unfolding lives, sharing trends in historical time. Some researchers use biographical approaches, involving retrospective accounts of patterns of change and continuity in the lives of individuals and in forms of subjectivity.

Janet Holland, Professor of Social Research at London South Bank University and one of the directors of ’Timescapes’, described the network’s focus on the dynamic unfolding of real lives, with issues of change and continuity over time as a ’conceptual driver.’ Organized by researchers at five different British universities, Timescape projects explore connections between biographical time, generational time, and historical time, with substantive themes related to siblings and friends; teens; motherhood; grandparents; and masculinities. A total of nine projects cover the full lifespan; four were represented at the symposium

New World – Old Gender?

Professor Harriet Bjerrum Nielsen, organizer of the ”New World – Old Gender?” project, described the theme of growing up in a gender equality era. Larger processes of historical and socio-cultural change, such as new demands related to globalization and technology, as well as new pedagogical practices, have informed on-the-ground research on the ways in which

young people in schools encounter these changes. Using ethnography and open-ended interviews, the researchers are studying changes in gendered identifications and expressions as children grow older and move across levels of schooling. Ten projects are included in this research umbrella; five were represented in the symposium.

What does the lens of time, or temporality, help one *see*? In her opening remarks, Nielsen observed that a temporal lens has a way of breaking up unitary assumptions or fixed ways of seeing; *time* puts the present into motion, highlighting social processes and the dynamics of continuity and change. There have been intense debates about the new 'winners and losers' among boys and girls in Norwegian schools, and also about the importance of the school compared with other institutional agents in a contemporary society. Nielsen described methodological and theoretical strategies aimed to reconnect personal agency with cultural socialization, to link discourse analysis with a psycho-social understanding of the self, and to examine the extent to which empirical instability vs. queering gendered representation contribute to the change of gender categories.

This perspective on gender was central to the paper presented by Rosalind Edwards, Professor of Social Policy at London South Bank University. She described qualitative longitudinal research on the unfolding of sibling relationships – for many people, their longest-lasting social tie – in childhood and into adulthood. Framing masculinity and femininity as dynamic and relational practices, Edwards described, for example, how two sisters differentiated themselves in relation to one another; one was able to appear as outside of conventional femininity in relation to the other as a “princess kind of girl.” As they grew older, the sisters continually renegotiated their distinctive gendered positions.

Stian Overå, an STK Ph.D. Research Fellow, highlighted negotiations among boys about how different notions of masculinity apply in their daily interactions in 5th to 7th grade. Drawing upon ethnographic research within a school in East Oslo, he described boys vying for public recognition as they monitored and commented on one another's physical development. They gauged masculine status by height, strength, and muscular definition in the present and as they looked toward the future. Their ritualized and often playful encounters were laced with emotions of pride and vulnerability.

Helene Toverud Godø, also an STK Ph.D. Research Fellow, focused on boys a little older (ages 15-16) whom she

studied in a school in East Oslo. She observed boys from immigrant backgrounds trying to figure out how to combine two different narratives of time: the experiences of entering the phase of adolescence and making the transition to lower secondary school together with other boys and the experience of being the son in a generational interplay with elders in an immigrant situation. Godø found that the boys experienced the transition to lower secondary work as a turning point (another temporal concept) in their engagement with schooling. One group increasingly aspired to higher education, while another group became more distanced from school. For some boys anti-school behavior provided an alternative version of masculinity.

Institutional transitions also informed a presentation by Timescapes sociologist Sarah Irwin, from the University of Leeds. She pointed to historical changes in the U.K. that have raised girls' educational and employment aspirations and a more recent gap, amplified by social class, that has emerged between the aspirations of girls approaching school-leaving age, and the actual opportunities they are likely to encounter. From one point of view changes in identities and expectations through biographical time are shaped by patterns of change in historical time; but from another point of view, changes in personal expectations operate as repeated challenges to what is considered to be fair and reasonable, with the potential to instigate further social changes.

The theme of detraditionalization is central to Open University Professor Rachel Thomsen's qualitative study of young people moving into adulthood. Her work (reported in her 2009 book, *Unfolding Lives: Youth, Gender and Change*) highlights gender identity in the making, and different projects of the self. Using a case history approach, she related varied performances of gender to increased conflicts over inequality and the loss of authority for traditional gender arrangements. In this historical period, the gender order is being questioned, with emphasis on change, not on continuity, and with an array of empirical accounts about diversity and specificity. Rachel Thomson used two different cases to illustrate her argument that young women were breaking new ground for themselves while still – in a reflexive way – connecting to traditions. The young women's efforts were grounded in their sense of decisiveness and of personal continuity.

The theme of detraditionalization of gender is also central to Helene Aarseth's project, which brings the theme of “New World – Old Gender?” from schools into families. She is using

narrative interviews to explore how desire is reinvented in Norwegian middle class couples who subscribe to gender-equal everyday practices. Equal sharing of domestic chores may reduce their value and diminish heterosexual attraction. Shared family projects, however, correspond to the investment of both parties in creative jobs, bringing a kind of enchantment to sharing goals and fulfilling tasks together

'New men' and 'flexible fathers' also appeared when Professor Monica Rudberg, from the UiO Department of Education and affiliated with the STK "New World – Old Gender" project, discussed interviews with three generations of Norwegian men (grandfathers, fathers, and sons). The generation of grandfathers tended to associate masculinity with honesty, fairness, and a provider role. The middle generation conveyed more negative definitions of masculinity in contrast to notions of personal growth where self-reflection and emotional tenderness were closer at hand. The youngest generation (interviewed at ages 18 and 30) still related to traditional masculinities, but more as an affective mode that could be combined with tender feelings and relational sensitivity, in particular towards their own small children.

In another presentation that brought changing patterns of masculinity and psychosocial experiences of detraditionalization to the fore, Professor Karen Henwood from the Cardiff School of Social Sciences drew on data from a 10-year qualitative longitudinal study of the transition of men into fatherhood. She also highlighted changing patterns of paternal involvement, contrasting some men's identificatory imaginings as modern fathers who are involved, present, and less gender differentiated with the views of more traditional fathers, who imagine themselves as respected, responsible, and protective.

We found it a privilege to participate in this animated symposium with no duties or obligations except to listen – and eventually write this report. The Centre should be complemented for its willingness to present work in progress. This shows that independent and original research may be enriched by collaboration and by exchanges that are open for inspection and critique. We hope to see more of this in the future. For example, it would be interesting if the researchers who presented preliminary results on this occasion came forward with more conclusive points of view at a later point – yes – in time. ♦

Nytt undervisningsemne:

Kjønn og oppvekst

Med forbehold for programrådets og HFs godkjenning vil det fra våren 2011 (og de følgende vårsemester) bli tilbudt et nytt heisemne på STK: KFL2080/KFL4080: Kjønn og oppvekst. Emnet kan tas som del av BA-programmet Tverrfaglige kjønnsstudier, eller inngå som fritt emne i andre BA program. Det vil også bli søkt om godkjenning i relevante MA program.

Emnet springer ut av det faglige miljøet rundt forskningsprosjektet "Nye kjønn, andre krav". Det skal gi et bredt innblikk i hva kjønn betyr for barn og ungdoms oppvekst, sett i sammenheng med sosial bakgrunn og etnisitet/flerkulturalitet. Kjønn og alder skal analyseres i skjæringspunktet mellom sosiale strukturer, kulturelle betydninger, daglig praksis, kropp og identitet. Barn og unges kjønne erfaringer i skole, familie og jevnaldergrupper vil stå sentralt, men også betydningen av medier, teknologi og forbruk vil inngå.

Det vil være et særlig fokus på hvordan sosiale og kulturelle endringsprosesser innvirker på barn og unges liv i et kjønnsperspektiv. Fokus vil ligge på dagens norske samfunn, men materiale fra andre land og kulturer vil bli inndratt for å utvide perspektivet. Emnet sikter mot en tverrfaglig forståelse av barns oppvekst og vil også se på hvordan perspektiver på barn og ungdom har endret seg historisk både i samfunnet og i forskningen.

Det skal inngå en praktisk obligatorisk oppgave hvor studentene undersøker og analyserer hvordan kjønn kommer til uttrykk i ulike sosiale kontekster som barn og unge ferdes i. Det kan være f.eks en skole eller en sportsklubb, eller det kan være materielle produkter for barn som leker og klær, eller medier, chat og dataspill. Selve eksamen vil bestå av en semesteroppgave.

I tillegg til et generelt overblikk over hva kjønn betyr i barns oppvekst i dag, skal emnet bidra til at studentene lærer å jobbe kritisk med teoretiske perspektiver fra ulike fag. De skal bli istand til å anvende et reflektert kjønnsperspektiv både i forskning, arbeid og samfunnsdebatt om barn og ungdom. Det tror vi det er god bruk for i dagens situation hvor debatten om barn og kjønn og skole og kjønn ofte er preget mer av stereotyper enn av forskningsbasert kunnskap og refleksjon.

Harriet Bjerrum Nielsen

Post-colonial Criticism of the Nordic Gender Equality Model

The Nordic countries have strong feminist state regulations and are on top of the list regarding gender equality in a global perspective. However, recently post-colonial theorists have accused the Nordic countries of complying with colonialism and marginalizing ethnic minorities. During a panel discussion, organized by STK this spring, post-colonial gender researchers and Nordic feminists were trying to contribute to the challenges of this critique.

Greta Gober, PhD-student in cultural studies at the Warsaw School of Social Sciences and Humanities in Poland, guest researcher, STK greta.gober@stk.uio.no

Where are the alliances and where are the struggles between feminism and post-colonial theory? Is post-colonial theory a successor project to feminism or is it a threat to the feminist tradition of the Nordic countries? Speakers who contributed to the panel discussion on “Post-colonial criticism of the Nordic gender equality model”: Suvi Keskinen, Assistant Professor, University of Tampere, Anette Borchorst, Professor, Aalborg University and Øystein Gullvåg Holter, Professor, STK presented the pros and cons of this challenging critique.

Welfare state nationalism

Suvi Keskinen is concerned that the strong tradition of feminism in the Nordic countries, reflected in the governmental policies and administration, might provide possibilities for nationalism and racism. Research shows (Ed. Verloo, M. (2007) *Multiple Meanings of Gender Equality. A Critical Frame Analysis of Gender Policies in Europe*, Central European University Press, Budapest/New York) that gender equality does not have a fixed essence and that its meaning is constantly negotiated. Therefore the potential threat of misuse is high, and it is of great importance to constantly reflect and focus on the possible nationalist and racist ways of using the discourse. In the book *Complying with colonialism: gender, race and ethnicity in the Nordic region* the term ‘welfare state nationalism’ refers to the specific categories that differentiate people by ethnicity and race and that are reproduced in the welfare state policies and institutions. In these processes normative aspects of gender, family and sexuality are produced and reproduced with the implicit norm as the majority perspective. Keskinen argues “What is typical for the welfare state nationalism, is a limited space for discussing racism. This is partly because the Nordic countries are constructed as outsiders to the colonial process, but also because of their

national self images”. Countries with social and gender equality are unwilling to see the power related to race and ethnicity that are alive in everyday multicultural encounters and in common understandings of different cultures. The post-colonial analysis of the Nordic Welfare States clearly shows how notions of ‘the West and the Rest’ are reflected in binaries such as modernity and tradition, civilized and barbaric, and gender equal and patriarchal. This creates a need for civilizing missions following colonial legacies. Tradition and modernity are connected through an evolutionary frame of progress where the ‘third world’ countries are presented as living in pre-modern time, while modernity is located in the west.

Although, in principle, emigrants have a lot of rights, their situation in The Nordic countries could be described as a conditional social citizenship. Not everyone has equal possibilities to benefit from the welfare state. Relations related to race, ethnicity and class make quite a big difference. Keskinen argues for opening up the discussion and start looking for alternatives. Focusing on defending the present model of the welfare state will not change this situation.

A multicultural society should build on the Nordic welfare state model

Anette Borchorst agrees with Trevor Philips that the value conflict between gender equality and some versions of multiculturalism has been overestimated and that there are no inherent contradictions between multiculturalism and universal women friendly welfare states. She argues for the unity between those two traditions opting for a vision of a multicultural society that builds on some of the elements of the Nordic welfare and gender regime.

The relative homogeneity of the Nordic countries and their political cultures have contributed to form a specific model of the welfare state and gender equality, but it is not necessarily responsible for the very strict immigration policies that are accomplished today, especially in Denmark. The biggest problems, in her opinion, are the lack of recognition of ethnic

minorities, unequal access to political citizenship and unequal economic redistribution. However the solution is not to dismantle the welfare state, but rather to renew the visions of justice and equality in a more inclusionary way. There are many shortcomings within the women friendly society model, just to mention inequalities related to body politics, but the very idea of women friendliness captures the importance of gender and social justice. However, as it fails to focus on how gender intersects with class and ethnicity, the policies of redistribution are being downplayed. Therefore the challenge today is to try to combine economic redistribution with cultural differences. This is already the common ground for post-colonial and feminist theorists as both movements center on the emancipation of a group and elimination of subordination.

As a way forward Borchorst suggests adhering to the very best ideals of solidarity and social justice present in the gender and welfare models of the Nordic countries, while at the same time acknowledging that we live in a globalized world with open borders. Therefore we need, she argues, to renew and refresh the terms of intersection between different kinds of dimensions of differentiation.

Multiculturalism should align with feminism

Øystein Gullvåg Holter hopes to turn this challenging debate into something positive and see it from a social innovation perspective. A perceptive, he argues, which can be useful for understanding the dilemmas of this debate.

Gender equality can be used for ethnocentric or racist propaganda, but this is nothing new. Roger Griffin (Griffin, R. (1991) *The Nature of Fascism*, Routledge, London) revealed that a mixture of gender, race and sex issues was the core myth of fascism. Following this track, it is very important to remember that gender and social justice never can be taken for granted. Acknowledging that the Nordic welfare state model is still very dependent on political winds, where gender equality issues are often belittled or neglected, makes the project of incorporating multiculturalism even more challenging.

Social innovation, or paradigmatic change, requires multiculturalism as the 'new' discourse to align with feminism as the 'old' discourse, in order to be accepted by general public. When discussing state feminism, the real dilemma is how to advance the multicultural agenda and the gender equality agenda without losing majority support on those issues. Research shows that there are quite strong opinions on gender and immigration issues (Holter, Ø., Svare, H.,

Egeland. C. (2009) *Gender Equality and Quality of Life. A Norwegian Perspective*, The Nordic Gender Institute, Oslo). Holter stresses that "we have ample evidence that there are structural parts of this picture including how the Nordic countries deal with emigrants in the labor market". Feminist materialists were right, he argues, pointing to the economy as a main source of gender inequality, and recent research shows (Nordic Gender Institute -NIKK (2009) *Gender and power in the Nordic countries*) that economic equality is still the most neglected area in the equality project. Politics and the home sphere are much more advanced on equality than the labour market. Rereading feminist materialist theories and looking into structural problems that are not solved could be helpful in this debate. The challenge is therefore to use gender equality as a catalyst to promote multiculturalism, rather than dismantle the model as it is.

Holter asks "How can we use an advance in one area (relative gender equality in global perspective) in order to create advances in other areas?" One idea is to look for a potential forward movement in research and development and to combine findings from different disciplinary backgrounds. He states "We need to combine research from studies in men and masculinities, sexuality, handicap functionality and other, in order to understand what the problems and possibilities are".

Between equality and difference

Nancy Fraser¹ argues that democracy, in order to ensure equality for all must seek to eliminate two kinds of impediments to a democratic participation – social inequality and misrecognition of differences. Yet, once the political debate shifted from 'differences among women' to 'multiple intersecting differences' the ambitious project of integrating cultural politics of identity and difference with social politics of justice and equality became even more complicated.

These difficult questions about the relation between equality and differences underpin the complicated debate between post-colonial theorists and feminists. The discussion panel on "Post-colonial criticism" showed a clear evidence of just how challenging, but also promising, these debates can be. ♦

¹ Fraser, N. (1997) "Multiculturalism, Antiessentialism, and Radical Democracy" in *Justice Interruptus: Critical Reflections on the 'Postsocialist' Condition*, Routledge, New York.

Høstens seminarprogram

Vi ønsker velkommen til Senterets arrangementer i høstsemesteret 2010. For fullstendig program, omtale og eventuelle endringer, se STKs hjemmeside <http://www.stk.uio.no/formidling/seminarprogram.html>
Merk angitte påmeldingsfrister på enkelte seminarer.

FEMM-nettverkets seminarer i regi av ISF og STK fortsetter til høsten. Nettverket diskuterer sentrale spørsmål i skjæringsfeltet mellom feminisme, antirasisme og multikulturalisme. Se <http://www.samfunnsforskning.no/nor/ISF/Prosjektsider/Femm-nettverket>

AUGUST

Kjønn i biologi og medisin: Om kroppsvæsker - tårer

TID: Mandag 23. august kl. 12.15-15.00

STED: Harriet Holters hus, seminarrom 101

INNLEDERE:

Claes Ekenstam, idéhistoriker og forsker ved Idé- och lärdoms historia, Universitetet i Göteborg
Ellen Krefting, idéhistoriker og seniorforsker, Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassiske språk, Universitetet i Oslo
Anne Kveim Lie, lege og postdoktor, Institutt for helse og samfunn, Universitetet i Oslo

I samarbeid med Kultransgruppen "Naturen og det naturlige" fortsetter STK sin seminarrekke om kjønn i biologi og medisin. Høstens seminar skal handle om tårer og om sensibilitet. Og om både menn og kvinner, maskulinitet og feminitet. For også menn gråter – selvsagt. Men den mannlige gråten har vært fortolket forskjellig til ulike tider og i ulike sosiale kontekster. 1700-tallets tårer felles overalt, i store mengder, i det offentlige så vel som i det private, og ble gjerne forstått som en markør for maskulin sensibilitet. Utover 1800-tallet ble tårer stadig mer kompromitterende, og etter hvert forbundet med kvinnelighet. Det kvinnelige gråtespråket på 1800-tallet følger også sine helt bestemte spilleregler. På dette seminaret vil forskere fra ulike fagområder diskutere dette med utgangspunkt i egen forskning. Se STKs nettside for program.

FAGLIG ANSVARLIGE: Anne Kveim Lie, IASAM og Hilde Bondevik, STK, begge UiO

SEPTEMBER

Agenda kjønnsforskning I: Kjønnsforskningsmaraton: Forskere fra STK, presenterer egen forskning

TID: Mandag 6. september, kl. 11.00-16.00

STED: Nedjma, Litteraturhuset

INNLEDERE FRA STK:

Hilde Bondevik, førsteamanuensis
Tone Brekke, postdoktor
Beret Bråten, stipendiat
Greta Gober, gjesteforsker
Beatrice Halsaa, professor
Hedda Høgåsen Hellesby, stipendiat
Trine Rogg Korsvik, stipendiat
Anne Lorentzen, postdoktor
Harriet Bjerrum Nielsen, professor
Aina Olsvold, stipendiat
Stian Overå, stipendiat
Ingeborg Owesen, postdoktor
Lin Prøitz, postdoktor
Elisabet Rogg, forsker og lektor
Cecilie Thun, stipendiat

Som første seminar i høstens rekke *Agenda kjønnsforskning* vil vi rette blikket mot aktuelle forskningsprosjekter ved STK. Tematisk snakker vi om et stort spenn; kjønn i klasserommet, norske feminister i hijab, kontinuitet og endring i musikkproduksjon, kvinnebevegelsen og minoritetskvinner, kjønn og sykdom, bare for å nevne noe. Det samme gjelder for det faglige og det teoretiske, som favner statsvitenskap, filosofi, idéhistorie, sosiologi, medievitenskap, psykososiale studier, materialistisk orientert teori, poststrukturalisme og queer teori. Maratonen vil bestå av 15 minutters innlegg. Se STKs nettside for program.

FAGLIG ANSVARLIGE: Anne Lorentzen og Jorunn Økland, STK

HØSTENS SEMINARPROGRAM

Agenda kjønnsforskning II: Hvorfor provoserer kjønnsforskningen?

TID: Mandag 6. september, kl. 16.00-17.30

STED: Wergeland, Litteraturhuset

PROGRAMLEDER: Nina Kristiansen, redaktør Forskning.no

DEBATTANTER:

Trond Berg Eriksen, professor i idéhistorie, Universitetet i Oslo

Anja Sletteland, forfatter og kommunikasjonsrådgiver

Ole-Petter Ottersen, rektor, Universitetet i Oslo

Inga Bostad, prorektor, Universitetet i Oslo

Jorunn Økland, senterleder, STK

Kjønnsforskningen bringer opp temaer som angår mange: våre liv, våre kropp, våre valg. Hva skjer i møtet mellom denne forskningen og offentligheten? Og hva skjer i møtet mellom kjønnsforskningen og academia for øvrig? Er akademisk diskusjon fortsatt en idyll preget av gjensidig respekt og fordomsfri dialog? Er kjønnsforskere feministiske korsfarere eller eksperter med nyttig kunnskap til bruk i samfunnsdebatten? Hvorfor engasjerer og provoserer kjønnsforskningen så mange?

FAGLIG ANSVARLIG: Jorunn Økland, STK

Masteroppgave om kjønn

TID: Torsdag 9. september kl. 13.15-15.00

STED: STK, Gaustadalléen 30D, rom 420 (4. et.)

På dette seminaret vil STK presentere hva Senteret har å tilby studenter som skriver masteroppgave med kjønnsperspektiv. I tillegg får studentene mulighet til å treffe andre med interesse for kjønnsforskning.

FAGLIG ANSVARLIG: Øystein Gullvåg Holter, STK

Kanon I: Sigmund Freud, Moses and the Gender of Monotheism

TIME: Wednesday September 15 at 1.15pm-6.30pm

PLACE: Undervisningsrom 1, Georg Sverdrups hus (the university library)

CONTRIBUTORS:

Ilana Pardes, Professor of Arts and Letters, Hebrew University of Jerusalem

Roland Boer, Associate Professor, Education and Arts, University of Newcastle, Australia

Erik Steinskog, Associate Professor of Musicology, Department of Arts and Cultural Studies, University of Copenhagen

Hedda Høgåsen-Hallesby, Ph.D.-fellow, Centre for Gender Research, University of Oslo

Øystein Gullvåg Holter, Professor of gender equality and masculinities, Centre for Gender Research, University of Oslo

The seminar will focus on the religious critique of Sigmund Freud in a gender perspective. The occasion for the seminar is Ilana Pardes and Ruth Ginsburg's recent volume *New Perspectives on Freud's 'Moses and Monotheism'* (Niemeyer 2006). With Freud's *Religionskritik* as a point of departure, and in the spirit of Pardes and Ginsburg's volume, the seminar will focus on connections between monotheism and constructions of masculinity - and gender models more in general.

It is also a stated aim of the seminar to have an interdisciplinary conversation on the status of Freud's cultural critique in a range of humanities disciplines.

For programme and reading list, see STKs homepage.

Please sign up before September 10 by sending an e-mail to pamelding@stk.uio.no marked "Kanon I".

ORGANISER: Jorunn Økland, STK

OKTOBER

Agenda kjønnsforskning III: Kunnskapsbasert politikktutvikling. Forskere reflekterer over sine roller

TID: Tirsdag 26.oktober, kl. 17.15-20.00

STED: Nedjma, Litteraturhuset

INNLEDERE:

Hege Skjeie, professor i statsvitenskap, UiO

Knut Kjelstadli, professor i historie, UiO

Grethe Brochmann, professor i sosiologi, UiO

Sissel Østberg, rektor, Høgskolen i Oslo

Helga Hernes, seniorrådgiver PRIO

Forskere inviteres ofte til å lede eller være medlem av offentlige utvalg der mandatet både er å utvikle ny kunnskap og å foreslå politiske tiltak. Vi setter søkelys på sammenkoplingen mellom forskningsbasert kunnskap og politikktutforming. Vi har invitert forskere som er ledere eller medlemmer av statlige utvalg på områder som likestilling, etnisitet og utdanning til å reflektere blant annet: Hva slags refleksjoner har du gjort om din rolle som forsker i dette utvalget? Var forskerne med på å formulere og avgrense mandatet? Spesielle utfordringer? Hva slags arbeidsmetoder anvendes, og hvordan avgjøres disse metodene? I hvilken grad ser du for deg at forskning ligger/vil ligge til grunn for utvalgets vurderinger og forslag? Hvilke refleksjoner gjør du om det å balansere politiske preferanser mot eksisterende kunnskapstilfang – og hvordan skille mellom det ene og det andre?

FAGLIG ANSVARLIGE: Beatrice Halsaa og Helene Toverud Godø, STK

Kanon II: Kvinners litterære kultur - "Women Writers in History"

TID: Fredag 29. oktober, kl. 13.15-16.00

STED: Seminarrom 13 (1. etasje), P.A. Munchs hus, Øvre Blindern

INNLEDERE:

Gina Dahl, postdoktor, Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, UiB

Anne Birgitte Rønning, førsteamanuensis, Institutt for Litteratur, områdestudier og europeiske språk, UiO

Tone Brekke, postdoktor, STK

og Torill Steinfeld, professor II, STK

Seminaret vil gi en presentasjon av den europeiske Cost-aksjonen "Women Writers in History". Aksjonen samler forskere fra rundt 20 land, de fleste i Europa. Tema er kvinners litterære kultur i Europa før 1900, og hensikten er å tilrettelegge for forskningssamarbeid og et stort europeisk forskningsprosjekt. Med "litterær kultur" siktes det både til skjønnlitteratur, filosofi og sakprosa. Aksjonen er opptatt av å dokumentere og utforske de mange ulike rollene kvinner kunne ha innenfor/i forhold til det litterære feltet, som skribenter, oversettere, formidlere og lesere – ikke minst på tvers av land- og språkgrensene. I Cost-aksjonens regi arrangeres det arbeidsseminarer, forskerutdanningskurs og konferanser. Det er opprettet en database som er sentral i virksomheten. Seminaret vil også omfatte korte foredrag som er relevante for temaet.

Interesserte bes ta kontakt med Torill Steinfeld, for mer detaljert program og informasjon om aksjonen, og for eventuelt tilbud om eget innlegg/foredrag. E-post: torill.steinfeld@iln.uio.no

FAGLIG ANSVARLIGE: Anne Birgitte Rønning, ILOS, Tone Brekke og Torill Steinfeld, STK

NOVEMBER

Bland gräsrotter, rødstrumpor och statsfeminster. Kvinno- och könsaktivismens betydelse i Norden

TID: Fredag 5. november, kl. 10.15-14.00

STED: Seminarrom 231, Helga Engs Hus

INNLEDERE:

Anne-Jorun Berg, professor, Universitetet i Bodø

Drude Dahlerup, professor, Statsvetenskapliga institutionen, Universitetet i Stockhol

Beatrice Halsaa, professor, STK, UiO

Solveig Bergman, Pol.dr., direktør, Nordisk Institutt for Kunnskap om Kjønn (NIKK)

Hva slags betydning har kvinne- og kjønnsaktivismen hatt på samfunns- og politikktutvikling i Norden? Hvordan har den påvirket holdninger og handlinger? Hvilke politiske krav er fremmet, og hvilke grupper har vært sentrale? Seminaret gir korte presentasjoner av nordiske resultater fra det europeiske FEMCIT-prosjektet (www.femcit.org) om politiske, sosiale, økonomiske, etniske, religiøse, kroppslige og intime forhold.

HØSTENS SEMINARPROGRAM

Kommentarer fra politikere, praktikere og aktivister.
Seminarret er rettet mot forskere, studenter og praktikere.

FAGLIG ANSVARLIGE:

Beatrice Halsaa, STK og Solveig Bergman, NIKK

Agenda kjønnsforskning IV: Hva er god vitenskap? Feministisk vitenskapsteori mellom kritisk realisme og poststrukturalisme

TID: Mandag 8. november, kl. 16.00-19.00

STED: Undervisningsrom 2, Georg Sverdrups hus
(universitetsbiblioteket)

INNLEDERE:

Cathrine Holst, seniorforsker ved Arena og postdoktor i sosiologi,
Universitetet i Oslo

Ellen Mortensen, professor ved Senter for kvinne- og
kjønnsforskning, Universitetet i Bergen

Harriet Bjerrum Nielsen, professo, STK

Jorunn Økland, professor og faglig leder, STK

Som fjerde seminar i høstens rekke *Agenda kjønnsforskning* vil vi rette blikket mot vitenskapsteoretiske spørsmål i kjønnsforskningsfeltet. Forholdet mellom kritisk realisme og poststrukturalisme vil fungere som en ramme. Vi har bedt etablerte og toneangivende norske forskere i feltet reflektere over posisjoner og grunnlagsproblemer i feministisk teori med utgangspunkt i egne arbeider. Sentrale omdreiningspunkter vil være: Hva kjennetegner god vitenskap? Hvilke kriterier og normer for vitenskapelighet bør legges til grunn for kunnskapsproduksjon? Hvilke krav bør stilles til forskeren?
Se STKs nettside for program.

FAGLIG ANSVARLIG: Hilde Bondevik, STK

Guest lecture by Dr. Ulrike Vollmer

TIME: Monday, November 29 at 2.15pm-4pm

PLACE: Undervisningsrom 2, Georg Sverdrups hus (the university library), Blindern

LECTURER: Dr. Ulrike Vollmer, University of Lampeter, Wales.

Vollmer's field is at the intersection between film studies, gender studies and theology. The lecture is sponsored by the John Templeton Foundation. Vollmer is John Templeton Award Winner (2007) for her book *Seeing Film and Reading Feminist Theology: A Dialogue*.

Abstract: The film 'Antonia', a Dutch film of 1996, shows the story of farmer Antonia and three generations of her female offspring. The lecture will focus on Antonia's understanding of life before and life after death, and Vollmer asks whether the nature of Antonia's beliefs might be due to the fact that she is a woman (since her views seem to echo what some women theologians have written regarding life after death). The lecture ends with some suggestions on whether and why women might think about life after death in a particular way.

ORGANISER: Jorunn Økland, STK

JANUAR

Nyttårsselskap

TID: Torsdag 13. januar, fra kl. 16.00

STED: Kantinen, NEMKO-bygget, Gaustadalleen 30

Nyttårsforedrag og prisutdeling til en masterstudent for fremragende bidrag til kjønnsforskningen ved UiO.
Se STKs nettside for nærmere opplysninger.

Religion som ressurs eller barriere for kvinner

I hvilken grad skaper religion barrierer eller muligheter for kvinner? Hva gjør ulike trossamfunn i forhold til likestilling? Disse spørsmålene sto sentralt under seminaret i mai ”Religiøst medborgerskap. Kvinner i kristne og muslimske grupper.” Seminaret tok utgangspunkt i den ferske rapporten *Religion, gender and citizenship: A case study of Christian and Muslim women in Norway*.

Av Marianne Bjelland Kartzow,
forsker, Det teologiske fakultet, UiO, gjesteforsker, STK
m.b.kartzow@teologi.uio.no

Med utgangspunkt i rapporten, som er skrevet av lederne for prosjektet og forskere ved STK, Beatrice Halsaa og Cecilie Thun, møttes forskere og representanter fra kristne og muslimske grupperinger for å diskutere identitet, likestilling og medborgerskap. Seminaret var lagt opp til åpen samtale med inviterte gjester, og lå godt til rette for en spennende utveksling der aktive kvinner innenfor ulike trossamfunn ble involvert i den faglige samtalen. Innleggene var preget av gjensidig respekt og nysgjerrighet; det tradisjonelle skillet mellom ’forsker’ og ’forskningsobjekt’ ble bygget ned, og religiøse kvinner fremsto som likeverdige samtalepartnere. For de av oss som både er forskere og religiøst aktive, representerte denne samtalen et kvalifisert sted for perspektivutveksling.

Likestillingsarbeid i kirke og moské

Synnøve H. Stendal, leder for Seksjon for diakoni og samfunn innenfor de sentralkirkelige råd, trakk perspektiver tilbake i tid, i sin innledning ”Likestillingsarbeid i Den norske kirke”. Hun pekte på avgjørende milepeler i den historiske utvikling som førte frem til kvinners stemmerett og kvinnelige prester. Mye av forklaringen på den positive utviklingen i Den norske kirke ligger, i følge Stendal, i interaksjon mellom politiske prosesser, kirkelige aktører og kvinnebevegelsen. Bredt forankrede og forpliktende likestillingsprosesser har vært krevende, og internasjonale samarbeid og konkrete satsningsområder har båret frukter. Stendal beklaget svekket innsats siste tiårsperiode; formelt er det full likestilling i kirken, men ikke reelt. Likestilling kommer ikke automatisk; det er ikke alltid samsvar mellom målsetninger og praksis, og utviklingen styres for ofte av tilfeldigheter og er avhengig av enkeltpersoner. Karima Solberg, tidligere rådsmedlem i Islamsk Råd Norge og tidligere styremedlem i Det Islamske Forbundet spurte i sitt innlegg ”Likestillingsarbeid innenfor muslimske miljøer i Norge” om muslimske kvinner i det hele tatt har en likestillingskamp. Hvilken målestokk bør en bruke på jakt

etter likestilling: muslimske kvinners deltagelse kan ikke bare måles ut fra kvinners tilgang på lederverv og posisjoner, slik som i kirken eller samfunnet forøvrig. Muslimske kvinner har et annet personlig og historisk utgangspunkt. En må også se på hvordan muslimske fellesskap er organisert og hvor internasjonale muslimske miljøer i Norge er. Solberg hevdet at kvinner ikke holdes utenfor ledelse, og trakk fram mange eksempler på kvinner som har hatt sentrale lederposisjoner. Innenfor islam har kvinnen religiøs selvbestemmelse; hennes oppgaver, plikter og rettigheter er annerledes enn mannens, men de er like for Gud. Innenfor islam har det blitt diskutert hvorvidt en kvinne kan lede fredagsbønnen for menn, men Solberg mente at denne oppgaven var forbeholdt menn. Hun henviste til ulike segregerings-tradisjoner innenfor islam, og påpekte at kjønnssegregering ikke er det samme som kjønnsdiskriminering. Hvis det forekommer kjønnsdiskriminering innenfor islam, skyldes det skjeve tolkninger av koranen. Likestilling for muslimske kvinner handler ikke om å få nye rettigheter eller å kopiere vestlige kvinners kamp, men om å få tilbake sine rettigheter, slik de opprinnelig hadde.

Norske kvinners religiøse medbestemmelse

I sin presentasjon av rapporten *Religion, gender and citizenship: A case study of Christian and Muslim women in Norway*, innledet Beatrice Halsaa og Cecilie Thun med å presentere flere viktige premisser: Religion har fått stadig større betydning i samfunnet og er utgangspunkt for en rekke sosiale bevegelser, både av progressiv og konservativ karakter. I tillegg er forholdet mellom likestilling og religionsfrihet komplekst og underbelyst, både i Norge og internasjonalt. Gjennom intervjuer med religiøst aktive kvinner fra fire ulike grupperinger (Den norske kirke, pinsevenner, sunni-muslimer og shia-muslimer) har de utforsket hvorvidt religion kan være en barriere eller en ressurs for kvinner.

Sentrale tema for intervjuene var identitet, medborgerskap og likestilling. Om religionen for kvinnene opplevdes som en ressurs eller barriere, indirekte og direkte, ble påvirket av så vel personlige som institusjonelle faktorer. Hvorvidt kvinnenes trossamfunn tilhørte en majoritet eller minoritet påvirket også de religiøse kvinnenes erfaringer, konkluderte forskerne.

Kvinnene de intervjuet var aktive og engasjerte samfunnsborgere. De trakk fram religionene og nytolkning av de religiøse tekstene som fleksible ressurser. Flere informanter pekte på at kvinners posisjon har bedret seg innenfor de respektive trosretningene. Den viktigste barrieren som flere av dem trakk frem var storsamfunnets fordommer mot dem, noe som særlig de muslimske kvinnene vektla. De var kritiske til norske kvinner som vil redde muslimske kvinner med hijab. Noen av de kristne snakket også om interne restriksjoner i eget trossamfunn som barrierer for dem.

Når det gjelder medborgerskap - som berører både status, rettigheter, deltagelse, inkludering, identitet og tilhørighet - så mente mange av informantene at en god kristen/god muslim også var en god medborger. Feminismen derimot, var de langt mer ambivalente til. Enkelte av informantene mente den hadde noen viktige poeng, men at feminismen hadde gått for langt og var for ekstrem, for eksempel i forhold til fri abort eller lesbisk adopsjon. Noen fremholdt at de var skeptiske til kvinner som ville bli som menn, og trakk frem skapelsen og biologiske kjønnsforskjeller som begrunnelse: Menn og kvinner har komplementære kjønnsroller, men er likeverdige, slik både bibelen og koranen sier.

Det problematiske religionsbegrepet

Jone Salomonsen, professor ved Det teologiske fakultetet, UiO, var invitert til å kommentere rapporten. Hun fant det empiriske materialet rikt og mangfoldig, og ga støtte til den åpne holdningen hos intervjuerne. Gjennom å starte et annet sted enn i de gitte forestillingene som finnes innenfor religionene, mente hun at denne undersøkelsen har fått frem refleksjoner som gir nye nyanser og perspektiver. Hun trakk frem behovet for å blande teologi og sosialantropologi. Det er svært interessant at rapporten viser en del felles funn på kryss og tvers av de ulike religiøse gruppene, samt at forskerne har funnet så mange forestillinger og opplevelser som ligner på hverandre.

Hvor kommer religionsbegrepet fra, spurte Salomonsen, hvordan forstås det i samfunnet generelt og hvilken rolle har det fått i rapporten? Kan religionsbegrepet åpnes opp?

Er religion uttrykk for et fellesskap med rituelle grenser der hensikten er å holde folk sammen, eller ser vi på religion som en altomfattende kategori som styrer det menneskelige liv i ett og alt? Videre reflekterte hun over at religion representerer et eget referansesystem, og at en må ta på alvor at religionene har ulike språkssystemer. Derfor er det utfordrende å sammenligne en religion med en annen.

Den problematiske 'EU-genren'

Den andre som var invitert til å gi respons på rapporten var Christine M. Jacobsen, seniorforsker ved IMER, Universitetet i Bergen. Hun syntes det er utfordrende å forholde seg til slike rapporter, der rammen og genren er gitt ut fra EU-standarder. Som forsker savnet hun mer kontekst og flere referanser til pågående faglige diskusjoner, i Norge så vel som internasjonalt. Rapporten legger til grunn et modernistisk paradigme og gjør bruk av en rekke dikotomier som strukturerer analysen, men dette problematiseres ikke, mente Jacobsen. Hun påpekte at det anvendes et normativt begrepsapparatet, gjennom blant annet å snakke om idealer som likestilling og medborgerskap.

Et viktig anliggende i rapporten har vært å finne ut om konseptet religiøst medborgerskap gir mening. Her etterlyste Jacobsen om begrepet også var produktivt. Hun trakk også frem hvor problematisk det er å drive med sammenligning ut fra et så begrenset utvalg. Hvorvidt de fire religiøse grupperingene står frem med forskjeller og likheter avhenger av abstraksjonsnivå. Fokus på forskjeller krever tykkere kontekstualisering. Alle snakker om respekt, men hva betyr det for dem?

På et senere tidspunkt skal denne rapporten ses i sammenheng med tilsvarende undersøkelser fra Spania og Storbritannia. Når en likevel diskuterer religiøst medborgerskap i Norge, etterlyste Jacobsen en refleksjon over nasjonalstaten vs. det transnasjonale, både for de kristne og de muslimske. Hun reflekterte rundt nasjonalstatens behov for å disiplinere transnasjonale religioner, og savnet en analyse av hvilke rammer som finnes innenfor nasjonalstaten til å leve ut religiøs tilhørighet.

Etter de forberedte innleggene var det tid for samtale og de om lag 30 fremmøtte kom med kommentarer og innspill fra en rekke ulike ståsted og perspektiver. Universitetet i Oslo er inne i en viktig prosess med å legge til rette for religiøst mangfold, og samtalen om kvinners plass i denne prosessen ble ønsket velkommen av flere. ♦

Feministene som nytolket Bibelen

I det 20. århundre skjedde det en enorm omveltning i bibelforskningen. Med kvinners inntreden i akademien og framveksten av feministisk kritikk, ble *Bibelen* både kreativt nylest og sterkt kritisert. En helg i juni arrangerte STK et internasjonalt kollokvium for bidragsyterne til bokutgivelsen *Scholarship and Movement. Feminist Biblical Studies in the 20th Century*.

Konferansehelga ble avsluttet med piknik og guidet tur i Frognerparken

Av Anna Rebecca Solevåg, universitetsstipendiat,
Det teologiske fakultet, UiO
a.r.solevag@teologi.uio.no

Boken er del av det ensyklopediske verket i 22 bind om kvinner og Bibelen, der Jorunn Økland er en av hovedredaktørene. Bokverket skal dekke Bibelens kultur- og resepsjonshistorie sett fra et kjønnsperspektiv. Boken som var tema på kollokviet har spesielt fokus på framveksten og

utviklingen av feministisk bibelfortolkning som akademisk disiplin. Det firespråklige bokprosjektet "The Bible and Women" er internasjonalt samarbeidspartner for STK-prosjektet "Kanon og kanonkritikk." Det var kanonprosjektet, med senterleder Økland i spissen, som inviterte til kollokvium. I løpet av helga ble alle artiklene til boka presentert, og bidragsyterne fikk mulighet til å bli bedre kjent med hverandre og med det overordnede bokprosjektet "The Bible and Women / *Bibbia e donne/Bibel und Frauen/Biblia y mujeres*".

Fra kvinneskjebner til skeive tolkninger

Den internasjonalt anerkjente feministiske bibelforskeren Elisabeth Schüssler Fiorenza, som er professor ved Harvard University, er redaktør for bindet om det 20. århundre. Hun hadde plukket med seg et interessant knippe bidragsytere. 18 bibelforskere – fra alle kontinenter, og med artikler på fire forskjellige språk – var samlet på Blindern i tre regnfulle sommerdager. Et hovedanliggende for utgivelsen er å vise bredden i feministisk bibelforskning i det 20. århundre. Historisk har bibelforskningen utviklet seg fra å være en disiplin preget av historiske tilnæringsmåter, til å ta i bruk en større bredde av metoder og perspektiver, blant annet fra litteraturvitenskap og sosialantropologi. Dette har også preget utviklingen innenfor den feministiske forskningstradisjonen. Det ble presentert artikler om den tidligste fasen, da mye energi ble lagt ned i å hente fram og refortolke glemte kvinneskjebner og misforståtte kvinneskikkelser fra Bibelen (jf. bidragene fra Helen Schüngel Straumann fra Universitetet i Basel og Judith Plaskow fra Manhattan College). På den andre siden av det historiske spekteret finner vi postmoderne, skeive og ideologi-kritiske fortolkninger som er mer opptatt av å kritisere kategorier enn å rekonstruere historiske kvinner (jf. presentasjonene til Melanie Johnson DeBaufre fra Drew University og Joseph Marchal fra Ball State University).

Global bredde

Det globale tilfanget i dagens feministiske bibelforskning er også et viktig anliggende i bokprosjektet. Som med feministisk forskning generelt har også feministteologene med rette blitt anklaget for å ha vært for sneversynte med hensyn til klasse og rase. Afroamerikanske, og etter hvert latinske, asiatiske og afrikanske perspektiver har vært verdifulle bidrag for feministisk bibeltolkning (jf. bidragene til Monica Melancton fra Gurukul Lutheran Theological Seminary i India og Dora Mbuwayesango fra Hood Theological Seminary). Innenfor forskningen på Det nye testamentet (NT), har særlig postkoloniale perspektiver brakt nye innsikter. Tekstene i NT ble til under Romerriket, i en tid preget av imperiebygging og kulturell og språklig kompleksitet, som på enkelte områder har likhetstrekk med vår egen tid.

En spesiell utfordring innen feministisk bibelforskning har imidlertid vært at flesteparten av forskerne har representert en kristen kulturbakgrunn. Den tidligste bølgen har blitt kritisert for å framstille Jesusbevegelsen som frigjørende, med en kvinneundertrykkende jødisk kultur som bakteppe. Jødiske og islamske perspektiver på Bibelen og bibelske kvinneskikkelser

har derfor vært et viktig korreks til denne trenden (jf. bidragene til Cynthia Baker fra Bates College og Zayn Kassam fra Claremont College).

Under kollokvien kom den globale bredden særlig til syne i tilfanget av språk. Siden boken er del av et europeisk prosjekt og skal utgis på fire forskjellige språk kunne bidragsyterne levere og presentere sine artikler på engelsk, tysk, spansk eller italiensk. Diskusjonene gikk på en salig blanding av alle fire språkene, selv om engelsk som vanlig var toneangivende. Det viste seg at når det gjelder forståelsen av den feministiske bibeltolknings plass og rolle, er skillelinjene mellom nord- og sør-Europa vel så store som mellom Afrika og Latin-Amerika.

Forskning og bevegelse

Et annet gjennomgående perspektiv som blir berørt i flere av artiklene er forholdet mellom feministisk forskning og et politisk engasjement for kvinners likestilling. Dette har også vært et hovedfokus i mye av Elisabeth Schüssler Fiorenzas egen forskning, og hennes mange viktige bidrag ble nevnt i flere av presentasjonene. Siden 70-tallet har hun, gjennom et titalls bokutgivelser, tatt til orde for en feministisk engasjert bibelkritikk som lar sin stemme høres i den offentlige diskursen – det være seg i kirker, synagoger eller moskeer (se for eksempel bøkene *Democratizing Biblical Studies: Toward an Emancipatory Educational Space*, Westminster John Knox Press 2009 og *Rhetoric and Ethic. The Politics of Biblical Studies*, Fortress Press 1999). ♦

FAKTA:

The Bible and Women. An Encyclopaedia of Exegesis and Cultural History

Et europeisk bokprosjekt i 22 bind som kommer på fire språk (engelsk, tysk, spansk, italiensk).

Se www.bibleandwomen.org/EN/

Bøkene presenterer Bibelens kultur- og resepsjonshistorie, med fokus på kjønnsrelaterte kompleksiteter.

Noen hovedtemaer: resepsjonshistorien til kvinnelige litterære skikkelser i bibelen, resepsjonshistorien til andre 'kjønnsrelevante' bibeltekster, kvinners bibelfortolkninger gjennom historien, den kulturelle konteksten rundt tekstenes tilblivelse.

Professor Jorunn Økland, senterleder ved STK, er en av redaktørene for serien.

De viktige vertinnene

I sin tid var salongen en viktig møteplass for adel og borgerskap. Mens universitetene var forbeholdt menn, ble dette en intellektuell arena hvor også kvinner kunne hevde seg. Hvorfor er ikke salongkvinnene viet større oppmerksomhet? Dette var spørsmålet som ble reist under et tverrfaglig seminar om de europeiske og nordiske salongene i februar.

Av Haakon Flemmen, idéhistoriker
haakonf@me.com

Hensikten med seminaret var å se nærmere på salongen som fenomen og hvilken rolle kvinner spilte i slike diskusjonsfora på 1600-, 1700- og 1800-tallet. At salongvertinnene var sentrale organisatorer for politisk og vitenskapelig diskusjon, etterlot seminaret liten tvil om. Men fikk de noen betydning for ettertiden? Den første kvinnen som ble portrettert under seminaret var danskfødte Christiane Koren (1764–1815). Hun er kjent for sine dagbøker, som gir en rikholdig skildring av tiden rundt 1814. Derimot har hun fått liten oppmerksomhet for sin deltakelse i datidens politiske spill, påpekte professor Torill Steinfeld.

I hendelsen sentrum

I disse årene, som var en skjebnetung tid for Norge, samlet Koren nemlig en krets av politikere og intellektuelle, og hennes selskaper ble et samlingssted for Selvstendighetspartiet. Preget av familiens omgangsform, ble dette en arena for alt

fra selskapsleker til politiske diskusjoner. Selv om tonen var gemyttlig til å begynne med, ble gruppen imidlertid snart innhentet av tidens politiske konflikter. Uenighetene om Norges fremtid ble så tilspissede innad i kretsen, at Koren ikke maktet å holde den samlet. Gruppen ble splittet, og i januar 1815 døde Koren.

Men Christiane Koren var ikke den eneste kvinnen som spilte en rolle i det politiske spillet om Norge. Steinfeld trakk også frem den berømte franske salongvertinnen Madame de Staël (1766–1817). Hun var en alliert av Carl Johan i motstanden mot Napoleon, og hun la press på ham for å få godkjent den norske grunnloven. Kanskje fortjener disse kvinnene en større plass i historien om Norges selvstendighet.

Idealer for sosial omgang

Mens Steinfeld la vekt på disse kvinnes roller i det politiske livet, var salongenes *samtaleformer* tema for innlegget til postdoktor Marit Grøtta. Spesielt på 1600-tallet, da dette var aristokratiets mer enn borgerskapets arena, var salongene kjennetegnet ved sine idealer for sosial omgang. Her ble den

elegante samtale og forfinede livsførsel dyrket. Fremfor å hengi seg til selvdyrkelse og monolog, skulle man fremheve andre og la den vennlige dialogen råde, noe som gjorde at også kvinner kom til orde. For undertegnede virket dette et øyeblikk som en interessant parallell til de norske syttitallsfeministenes kamp mot 'hersketeknikker': De ville skape bevissthet rundt omgangsformene i det politiske liv. Ved å avsløre utilbørlig bruk av psykologiske knep ville de nøytralisere menns innlærte brautende atferd. Kanskje gjorde salongenes bevisste og disiplinerte samtaleform noe av det samme? Men betydningen av kvinnenens deltakelse i de aristokratiske salongene må ikke overdrives. Som Grøtta understreket, ble omstridte samfunnsforhold og konflikter bevisst holdt utenfor samtalen. Rett nok slapp kvinnene til i den lette og glattsmurte konversasjonen, men viktige politiske spørsmål fikk de ikke snakke om.

Inn i litteraturen

Salongene var ikke bare prateklubber, de ga også opphav til litterære idealer, fortsatte Grøtta. Som parallell til den sosiale omgangsformen, oppsto det en spesiell type rammefortellinger. I denne litteraturen ble korte historier knyttet sammen som deler av en større samtale. Slik dialogene hos italieneren Giovanni Boccaccio (1313–1375) brøt med middelalderens litterære formelregime, ble salonglitteraturen preget av ny lekenhet og kollektive skriveprosjekter.

Salongenes omgangsform og temaer preget også andre sosiale sammenkomster på 1700-tallet. Det forklarte førsteamanuensis Hilde Sandvik i sitt innlegg. Blant hennes eksempler var dikteren Christian Braumann Tullin (1728–1765), som skrev bryllupstaler i dialogform med til tider filosofisk innhold. Han mente filosofien skulle formidles på en måte som var tilgjengelig for alle, og han mente til oppgjør mot fordømmene som holdt kvinner tilbake i samfunnet.

Sjelens kjønn

Et annet eksempel på de gjensidige påvirkningene mellom salongenes samtalekultur og skriftlige uttrykksformer, var den franske tidsskriftskulturen. Dette tok førstelektor Ellen Krefting opp i sitt bidrag. Hun påpekte hvordan tidsskriftet *Le Mercure galant* overtok salongenes omgangsform, og skilte seg fra kulturen i akademiene ved å åpne for kvinners deltakelse. Modellert etter salongens prinsipper, var artiklene strukturert som redaktørens korrespondanse med ulike kvinner. Slik oppsto et litterært program som forutsatte begge

kjønn. Som tidsskrift, med et større geografisk og sosialt nedslagsfelt, sprengete *Le Mercure galant* også rammene for den tradisjonelle salongen.

Salongkvinnene skulle også bli viktige som formidlere av opplysningsidéer, ikke minst av René Descartes' filosofi, forklarte postdoktor Ingeborg W. Ovesen. I nyere tid er den franske tenkeren ofte blitt kritisert av feminister, fordi hans syn på fornuft er så tydelig mannlig konnotert i kontrast til det feminine og følelsesmessige. Men slik ble han ikke oppfattet i sin egen tid. Med sitt berømte "Cogito, ergo sum" (jeg tenker, altså er jeg til) ga han det mentale forrang foran kroppen. Dette ble brukt til å fremheve sjelens kjønnsløshet, at menn og kvinner på det mentale plan er grunnleggende like. Ifølge Ovesen gjorde dette Descartes populær i salongene, der kvinnene deltok aktivt i å formidle hans tanker.

De viktige kvinnene

Hva gjør at kvinner har forsvunnet ut av den litterære og filosofiske kanon, spurte postdoktor Tone Brekke. Som eksempel trakk hun frem forfatteren og salongvertinnen Frederike Brun (1765–1835). Brun var en markant intellektuell i sin samtid, kjent for sin kosmopolitisme, reiseskildringer og dikt. Et uttrykk for hennes anseelse, var at flere plagierte lyrikken hennes, deriblant den britiske dikteren Samuel Taylor Coleridge. Dessuten sto hun i kontakt med viktige skikkelser i tidens åndselite, blant andre Madame de Staël, Johann Wolfgang von Goethe og Friedrich von Schlegel. Likevel har ikke Frederike Brun fått noen vesentlig plass i historieskrivningen. Som en forklaring på dette, påpekte Brekke at vår vante forståelse av hva filosofi er ofte utelukker kvinners bidrag. De uttrykte seg på andre måter enn de rådende mannlige filosofene. En annen forklaring kan ligge i at de arenaene hvor kvinner kunne hevde seg, slik som salongene, generelt er blitt undervurdert av historikere.

Dette seminaret viste at kvinner var viktige som salongoffentlighetens organisatorer. De hadde store kontaktnett og samlet berømte forfattere, politikere og filosofer til sine selskaper. Men hvor viktige var de meningene de selv ytret? Hva fikk tekstene deres å bety? Hvordan påvirket de andres tanker og handlinger? Slike spørsmål, om salongkvinnenes virkningshistorie, ble bare delvis berørt under dette seminaret. Kanskje fortjener disse kvinnene ikke bare en plass i den aristokratiske og borgelige offentlighetens historie, men også i den litterære og filosofihistoriske kanon? ♦

Metaforer i kryssild: Løpske gener og ord som forhekser

Vitenskapelige og filosofiske modeller er gjennomsyret av metaforer. De åpner opp nye forestillingsverdener, men fungerer de også som barrierer for en dialog disipliner imellom – og mellom forskningen og allmennheten? Det var problemstillingen på STKs kryssildseminar om metaforer.

Av Kristin Engh Førde, KILDEN
kristin@kilden.forskningsradet.no

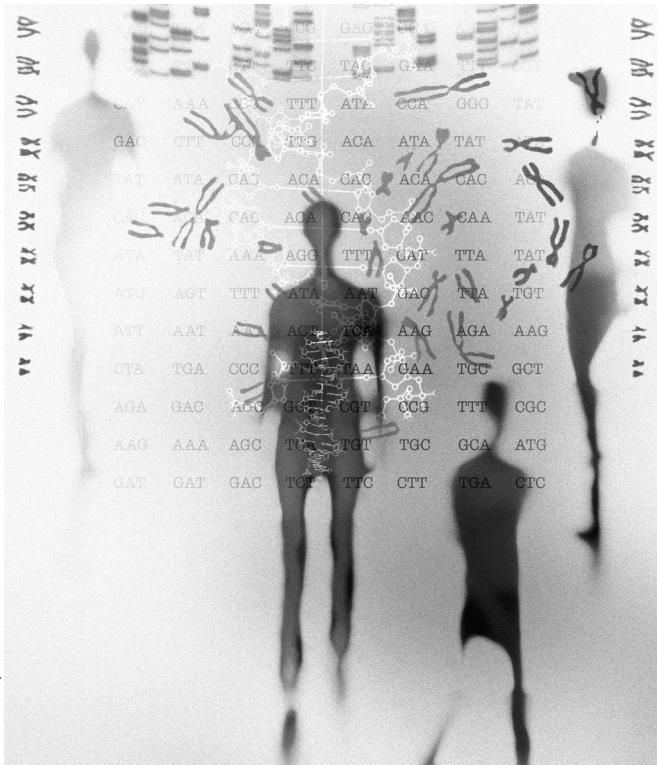

Foto: © Scampix

Mange fagbegreper er metaforer, som for eksempel 'egoistiske gener' eller 'kjønn som sosial konstruksjon'. Er det et problem når forskning skal formidles og debatteres utover faggrensene?

Nyttige redskaper

– Kjønn er et velegnet 'case' når man skal undersøke transport av kunnskap mellom naturvitenskap og samfunns- og kulturvitenskap. Begge parter vil rimeligvis ha et ord med i laget om hvordan kjønn blir til og blir forstått, sier kjønnsforsker og psykologiprofessor ved Universitetet i Oslo Hanne Haavind. Denne transporten går som kjent ikke smertefritt, og ofte handler det om hvilke metaforer som brukes.

– Metaforer er nyttige redskaper når man skal formidle og finne nye innsikter, men de kan også lett misbrukes, forvirre og forføre når forskning skal formidles, sier hun.

Fiasko og suksess

'Kjønn som sosial konstruksjon' sier kjønnsforskerne til hverandre, og ingen er i tvil om hva som menes med det: At måten vi forstår kjønn på ikke er evig og uforanderlig, men noe som blir til gjennom historiske, sosiale og kulturelle prosesser. Men når begrepet eksporteres ut av kjønnsforskningsfeltet går det gjerne galt, ifølge Haavind.

– Mange misoppfatter begrepet som en fornektelse av enhver biologisk kjønnsforskjell. En teori som avviser biologiske forskjeller mellom kjønn blir selvfølgelig lett å avvise og latterliggjøre. Og kommunikasjonen bryter dermed sammen. 'Kjønnsroller' er derimot et eksempel på et begrep som har hatt suksess på bortebane, sier Haavind.

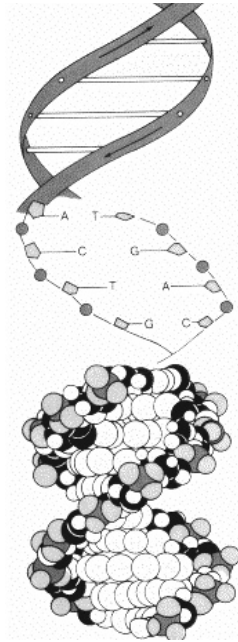
– Rollemetaforen fungerte, den skapte aksept for at det gikk an å studere kjønn bortenfor det som er gitt, fortsetter hun.

– Samtidig fulgte det andre og mer problematiske forestillinger med begrepet kjønnsroller. For eksempel at vi har å gjøre med noe utvendig, og ikke en innvendig identitet, og at kjønnsroller er noe som blir påtvinget en, noe som kan fjernes. Kjønnsrollebegrepets suksess ble også dets død, skal vi tro Haavind.

– Etter hvert ble det brukt så vidt og i så mange sammenhenger at det ble meningsløst, sier hun.

Kan gener være egoistiske?

Biologen Richard Dawkins ga i 1976 ut boka *Det egoistiske genet*, der han argumenterer for å fokusere på gener – og ikke på organismer som basis for naturlig seleksjon. "Genenes eneste mål er å bringe flest mulig kopier av seg selv videre til nye generasjoner, og til dette trengs et verktøy – organismen. Enhver organisme, mennesket inkludert, kan derfor betraktes som en genstyrt robot, en marionett under DNA-trådene,"

heter det i forlagets presentasjon av den norske utgaven av boka.

Ifølge filosof Lars Fr. H.

Svendsen, som snakket om Dawkins metafor, er 'det egoistiske genet' et eksempel på en metafor som har 'løpt løpsk' etter at den ble brakt ut til et bredere publikum.

– I vanlig språkbruk forstås egoisme moralsk, og det handler om motiver. Mange har derfor tolket Dawkins dit hen at han mener at genene har egoistiske motiver. Men Dawkins tillegger selvfølgelig ikke genene motiver eller moral, hos han betegner egoisme virkningen av prosessen der gener 'konkurrerer' med hverandre for å videreføres. Genene som overlever er 'egoistiske' nettopp fordi de overlever, forklarer Svendsen.

En annen utbredt misforståelse av Dawkins er ifølge Svendsen at teorien

hans viser at våre gener determinerer oss til å være egoistiske slik vi vanligvis bruker ordet.

– Selv om genene skulle være egoistiske i Dawkins forstand, behøver ikke vi å være det i psykologisk eller moralfilosofisk forstand, slår Svendsen fast.

Gener for utroskap?

Biolog Hanno Sandvik fra NTNU gir Svendsen rett i at mottakelsen av Dawkins er preget av misforståelser. Også Sandvik opplever at det er krevende å formidle biologisk kunnskap uten å bli misforstått, både av publikum og av forskerkolleger på andre fakulteter.

– Jeg tror mange uenigheter mellom naturvitere og samfunnsvitere er mindre enn vi tror. Men kommunikasjon via massemedia fungerer ikke alltid så godt, sier han. Som eksempel trakk Sandvik fram medienes bruk av metaforen 'et gen for noe'.

– I overskriftene heter det gjerne at forskerne har funnet 'genet for utroskap' eller noe lignende, og da forstås det som

at genene nærmest determinerer en viss atferd eller egenskap. Når vi biologer sier 'gen for noe' mener vi noe sånt som "ett eller flere gener som, ved siden av å påvirke veldig mye annet, under påvirkning av andre gener – og miljøet, gjennom tallrike interaksjoner, under spesifikke omstendigheter, fører til en større sannsynlighet for en viss atferd", sier Sandvik.

– Innenfor biologifaget oppfattes ikke 'gen for noe' og 'det egoistiske genet' som metaforer, men som definerte fagbegreper, som fungerer presist og som brukes konsistent av biologer, sier Sandvik.

Naturen er ikke normativ

Flere av innledderne var inne på at 'naturlig' eller 'biologisk' i mange sammenhenger oppfattes som metaforer for både 'uforanderlig' og 'riktig'. Dermed har begrepene potensielt stor kraft til å legitimere samfunnsforhold og spesielt ulikhet mellom mennesker. Kristin Asdal fra Senter for teknologi, innovasjon og kultur pekte på at feminister ofte reagerer på begreper knyttet til 'natur', fordi de tradisjonelt har hindret kvinner i å realisere sine ambisjoner. Til dette svarer biolog Hanno Sandvik at biologisk forskning ikke er normativ og heller ikke skal brukes normativt.

– Når vi sier 'naturlig' mener vi 'noe som forekommer i naturen'. Begrepet er rent deskriptivt, og ikke et forsøk på å si hva som er akseptabelt eller ikke. Det er ikke biologiens oppgave.

Sandvik har imidlertid inntrykk av at mange, også blant samfunnsvitene, frykter den deskriptive biologiske forskningen, fordi de for eksempel frykter implikasjonene av forskningen som viser kjønnsforskjeller. Bekymringen er unødvendig, mener Sandvik.

– Dersom biologene konstaterer at det er forskjell på kjønnenes gjennomsnittlige evner når det kommer til for eksempel matematikk, ville det være helt åpent hva de samfunnsmessige implikasjonene av det skulle være, det sier ikke biologien noe om. Kanskje ville det være riktig å satse ressurser på ekstraundervisning til den dårligste gruppa for å rette opp ulikheten? ♦

Artikkelen er tidligere publisert på KILDENs nettside <http://kilden.forskningsradet.no/c17251/artikkel/vis.html?tid=69986>

Kjønnskamp!

Feminister aksjonerer ved Triumfbuen i Paris, 1970, der de symbolsk legger ned en blomsterkrans på den Ukjente soldats grav til ære for hans enda mer ukjente kone - for deretter å bli arrestert.

Kvinnekamp. Mannekamp. Skeiv kamp. Kjønnskamp. De siste 40 årene har i skiftende grad vært preget av grupper som med utgangspunkt i kjønnsidentitet har fremmet politiske krav. For å belyse hvordan kjønnskampen har foregått de siste 40 årene ble aktivister og forskere fra ulike fagdisipliner invitert til seminaret "Kjønnskamp! Protestrepertoar siden 1970" på Litteraturhuset 9. mars, dagen etter at den internasjonale kvinnedagen feiret 100 år.

Trine Rogg Korsvik, stipendiat, STK
t.r.korsvik@stk.uio.no

Demonstrasjoner, underskriftskampanjer, møter, sit-ins, barrikader, blokader, gateteater, skrive brev, manifeste og leserinnlegg, kaste stein, slåss med politiet, syng kampsanger, rope slagord, lage alternative møtesteder, delta i bevisstgjøringsgrupper, sette fyr på porno, la håret gro fritt, kaste bh-en, la være å gifte seg... Alt dette er protestformer som deltakere i sosiale bevegelser har brukt for å fremme sine krav om samfunnsendringer.

Protestrepertoar

Når man skal undersøke ulike protestformer som er blitt tatt i bruk, er begrepet 'repertoire of contention' et hendig analyseverktøy. Det ble introdusert av den amerikanske samfunnsforskeren Charles Tilly's i hans studier av folkelige protestbevegelser gjennom tidene. Begrepet referer til teaterverdenens repertoar og kan forstås som strategisk performance; til samhandlingen mellom deltakerne i bevegelsen,

deres motstandere og den tredje part de ønsker å påvirke. Protestrepertoar er historisk spesifikke, og akkurat som barrikadene var typiske for 1800-tallets folkelige opprør, var bh-løse pornobrennende kvinner tidstypisk for 1970-årenes kvinnekamp i Norge.

Men man trenger ikke finne opp hjulet hver gang: Protestrepertoar er kulturelt tillært, og kan som demonstrasjonstog og underskriftskampanjer være innskrevet i et samfunns protesttradisjon, eller bli importert fra utlandet, slik som 1960-årenes sit-ins, lange hår og marihuanarøyking. Protestformene kan være instrumentelle, strategiske eller ekspressive, de kan være voldelige, konvensjonelle og ukonvensjonelle.

Kjønnskamp før og nå

Men hvordan har kjønnskampen endret seg siden 1970-årene og fram til i dag, og hvilke ulike protestrepertoarer har kvinnekampen, mannskampen og skeiv kamp spilt på? For å belyse disse spørsmålene ble det invitert aktivister i dagens kjønnskap, og forskere som studerer kjønnspolitiske bevegelser

før og nå. Ane Stø, leder i Kvinnegruppa Ottar, fortalte om feministiske aksjoner mot seksualisert kvinneundertrykking, mens Bengt Thorkildsen, medlem i Mannsforeninga Dievddut fra Kautokeino beskrev hvordan denne gruppa oppsto som et resultat av en rekke overgrepssaker i bygda i 2005. Etnolog Hilde Danielsen og kulturviter Ingrid Muftuoglu, begge fra Uni Rokkan ved Universitet i Bergen, fortalte fra sin pågående forskning i prosjektet "Da det private ble politisk", om sammenhengen mellom privatsfæren og det politiske engasjementet i 1970-årenes kvinnekamp. Undertegnede snakket om gateaksjoner utført av kvinneaktivister i Frankrike og Norge i 1970-årene. Sosialantropolog Jan-Kåre Breivik, også fra Uni Rokkan, fortalte om sin forskning på den lille, men dog eksisterende feministiske mannebevegelsen i Norge i 1970-årene. Sosiolog Knut Oftung, nyslått doktorand fra STK, problematiserte menns manglende engasjement i mannsbevegelser, mens sosiolog Jan Wickman fra Åbo Akademi i Finland redegjorde for 'Queeraktivism', altså skeiv kjønnskamp.

Ikke overraskende har kvinnebevegelsen, i kraft av sitt omfang, spilt på det videste protestrepertoaret og kampene har vært ført på både private og offentlige arenaer; på gata, på jobben, i hjemmet og i senga. Konvensjonelle protestformer slik som gatedemonstrasjoner, underskriftskampanjer og møter er blitt kombinert med ukonvensjonelle protestformer som provoserer og bryter med rutiner, slik som da kvinneaktivister lurte seg inn på Stortinget for å kreve selvbestemt abort, eller avbrøt kinoforestillinger for å protestere mot kvinnediskriminerende reklame. Om enn i begrenset omfang, har kvinneaktivister også tatt voldelige metoder i bruk, i alle fall mot eiendom, som ved raiding av pornobutikker og brenning av pornobladene på gata. Slike ukonvensjonelle metoder kan være effektive for å sette saker på dagsordenen. De krever ikke mange deltakere, men et desto høyere engasjement, noe Ane Støs beretning om de tålmodige feministiske prostitusjonsmotstanderes demonstrasjoner utenfor bordellene i Tana i 1990-årene er eksempel på.

Typisk for kjønnsidentitetsbevegelser er å bryte ned skillet mellom det private og det politiske, hvilket har gjort symbolske aksjoner til en yndet protestform. Ett eksempel er franske 1970-tallsfeministers rituelle brenning av kjøkkenhåndklær under gatedemonstrasjoner. Karnevalistiske protestformer med elementer som utkleddinger, sanger, humor og symboler for å fremme politiske saker, har vært mye brukt av kvinnebevegelsesaktivister, og videreutviklet av den skeive bevegelsen. Karnevalistiske opptog og festivaler er nettopp det som har karakterisert den skeive bevegelsens utadrettede aksjoner de siste 10-15 årene.

Mannsbevegelsen har spilt på et begrenset protestrepertoar, og

mye tyder på at det ikke har vært nødvendig med spektakulære aksjoner for å få oppmerksomhet. Bengt Thorkildsen fortalte om hvordan Mannsforeninga Dievddut bare trengte å ta en telefon for å komme i avisen, og hvordan de har fått kastet penger og likestillingspriser etter seg, selv om de sier akkurat det samme om seksuelle overgrep mot jenter og kvinner som det feministiske alltid har gjort. Jan-Kåre Breivik viste hvordan den feministiske mannebevegelsen i 1970-årene i første rekke var et livsstilsopprør der en tok et oppgjør med den tradisjonelle mansrollen. Mansrollen krevde retten til å være 'myk', og fortrakk bevisstgjøringsgrupper framfor gateaksjoner.

Livsstilsopprør er sentralt i dagens skeive bevegelse også, men for kvinne- og mannsbevegelsen var dette trolig mer framtreddende i 1970-årene enn i dag, hvor kjønnsrollene er blitt mindre rigide. Ingrid Muftuoglu ga eksempler på hvordan 1970-årenes kvinnekamp mot tradisjonelle kjønnsroller ble ført gjennom hverdagsaksjoner i hjemmet, og dessuten på et estetisk nivå, der klær spilte en viktig rolle. Hilde Danielsen fortalte om hvordan de mange bøkene om kvinners seksualitet som kom ut i 1970-årene bidro til å bevisstgjøre kvinner (og menn) om at også kvinner kan oppnå orgasme bare forholdene ligger til rette for det.

Problematiske kjønnsidentiteter

At disse bevegelsene tar utgangspunkt i deltakernes kjønnsidentitet, reiser en rekke problemstillinger, som for eksempel at folk ikke nødvendigvis har kjønn som primær identitet, osv, men dette skal vi ligge her. For aktivister i kvinnebevegelsen har nok dette i mindre grad vært problematisk, ettersom slike aktivister tar utgangspunkt i at kvinner er undertrykt som kjønn. Kvinner blir med i egenskap av å være (undertrykte) kvinner, uten større forvirring med hensyn til kjønnsidentiteten. For den skeive bevegelsen er dette mer komplisert. Jan Wickman påpekte hvordan queerteoriens utgangspunkt i at kjønnsidentiteter er flytende og omskiftelige har vært problematisk for den skeive bevegelsen, ettersom felles identitet jo er en forutsetning for aktivisme. For mannsbevegelsen har dette vært enda mer problematisk, og trolig bidratt til at den aldri har vokst seg sterk. Knut Oftung mente menns manglende engasjement i kjønnskampen blant annet skyldes at debattene har vært polarisert og hatt som forutsetning at menn og kvinner ikke har felles interesser; når kvinner vinner, så taper menn, og det er vanskelig å få folk til å demonstrere for å miste sine privilegier. Robert Connells maskulinitetsforskning viser at det er mange måter å være mann på: Menn kan stille seg i opposisjon til den hegemoniske maskulinitet, og det er mulig å utvide menns handlingsrepertoar. ♦

Å lære av prosjekter

Vårens mest vellykte pedagogiske erfaring har vært senterets midlertidige 'erstatning' for Humpro (Humanistisk Prosjektsemester). Humpro ble nedlagt, og for at våre studenter på likestillingslinjen skulle ha mulighet til å fullføre sin bachelorgrad i tverrfaglige kjønnsstudier, måtte vi lage en erstatning.

Av Øystein Gullvåg Holter, programleder, TKS
o.g.holter@stk.uio.no

Det er ingen nyhet at studenter ofte kan lære mye gjennom konkret prosjektarbeid, og det ble til fulle bevist denne gangen. De to prosjektgruppene, som arbeidet på oppdrag fra henholdsvis Reform og Barne- og likestillingsdepartementet, ble preget av en faglig modningsprosess som ikke er lett å få til i rent akademiske emner. Derfor håper vi at mulighetene for konkret prosjektlæring blir utvidet, slik UiOs nye strategiske plan legger opp til. Nedleggelsen av likestillingslinjen på programmet for tverrfaglige kjønnsstudier (TKS), som vi måtte gjennomføre da Humpro ble nedlagt, er trolig hovedårsaken til at TKS har hatt noe nedgang i søkerallene, særlig fra studenter som har TKS som sitt primære valg.

Vårens undervisning har blitt godt gjennomført, med tilbakemeldinger som i hovedsak er positive. Antallet studenter som har gjennomført har aldri vært høyere.

Det arbeides stadig med pedagogiske forbedringer. I høst vil dette omfatte 'sit-in' fra andre lærere, slik at alle får kollegial tilbakemelding på hvordan forelesningene fungerer. Det jobbes også med å bedre midtveisevalueringen slik at studentene kan få fram ros og ris på en konstruktiv måte. Vi betrakter det som særlig viktig å gjøre studentene ansvarlige ved å gjøre kursene så givende som mulig. Utbyttet avhenger av et samspill mellom lærere og studenter, ikke bare av gode lærere.

Flere lærere og forskere har denne våren vært involvert i arbeidet med å revidere pensum på de ulike kursene. Bedre forståelse av ulike metoder og perspektiver, og større tverrfaglig bredde har stått i sentrum for revisjonen.

Søknad om masterprogram (MA i Gender Studies fra høsten 2011) har blitt ferdig utarbeidet og oversendt HF i vår. Styre og programråd hadde et eget dialogmøte om søknaden, med tanke på å gjøre programplanen så tydelig, klar og enkel som mulig. Denne prosessen har vært vellykket, og vi har oppnådd konsensus om søknaden. Nå

gjenstår å se om UiO kan få finansieringen på plass. Etter vårt syn bør denne MA-utdanningen i gang så snart som mulig, ut fra en rekke faglige hensyn. Vi får forespørsler både fra norske og utenlandske studenter. De to nye masternivåkursene, det vil si KFL 4040 Feminist Theory og KFL 4050 Theorising Gender Equality, er ferdig utformet og kommer i gang fra august i år. Kursene er komplementære, men har ulik orientering. KFL 4040 er orientert mot utviklingen av et feministisk vitenskapsprosjekt i bred og historisk forstand. KFL 4050 er orientert mot likestillingsutviklingen i samfunnet. Disse emnene vil inngå som en obligatorisk del av masterprogrammet, dersom søknaden får støtte og programmet blir opprettet.

Våren har videre vært preget av Hjernevaskdebatten – også blant studentene. Erfaringene ser ut til å være todelt. På den ene siden har mange av studentene opplevd at kjønnsforskning har blitt angrepet og kritisert. På den andre siden forteller også mange av studentene at det har blitt større interesse for feltet, og at dette også har positive sider – "nå blir det i alle fall diskusjon", sier de. Det har vært gode diskusjoner om debatten, blant annet i seminargruppene.

Dette semesteret har vi også arrangert møter og hatt dialog mellom programutvalgene og forskere/lærere på STK og biologi, noe som har fungert positivt. Planen er at denne kontakten skal munne ut i et seminar eller andre arrangementer etter hvert. ♦

Hva handlet det egentlig om?

Fjorårets mediedebatt om kjønnsforskning som ble kommentert i forrige nummer av *Bulletine* viste seg å være bare en svak forsmak på det som var i vente for kjønnsforskerne i vårens hjernevaskdebatt. Denne gangen handlet det om kjønn og biologi - eller gjorde det nå det? Ble 'kjønn og biologi' snarere en metafor og en stråmann for en hel rekke andre og viktigere debatter?

Foto: © Arne Strømme / Samfoto

Av Harriet Bjerrum Nielsen, professor, STK
h.b.nielsen@stk.uio.no

Hjernevask handlet i hvertfall på overflaten om kjønnsforskernes manglende interesse for biologi og evolusjonsperspektiver. Det ble ikke mye rom for å stille spørsmål om i hvilken grad hjerneforskning og evolusjonspsykologi nå egentlig er så veldig sentrale kunnskapstilfang for et forskningsfelt som først og fremst handler om de historiske prosesser som transformerer kjønn til sosiale strukturer, kultur, makt og identiteter, og hvordan dette samspillet endrer seg over tid. Men la gå: at biologikritikken ofte har blitt stereotyp og ikke spesielt oppdatert blant kjønnsforskere flest kan unektelig være et poeng. Standardhenvisninger til Fausto-Sterling, antatt reaksjonære agendaer hos folk som forsker på kjønn og biologi, krydret med sjokkerende eller lattervekkende eksempler fra den biologiske og medisinske faghistories redselskabinett, er vel ikke den mest relevante måten å avvise moderne biologisk forskning om kjønn på. Så mye tror jeg nok vi kjønnsforskere har lært av dette.

Men handlet det egentlig om biologi når det kom til stykket - og hvorfor ble det så uhyre viktig for så mange å slå fast at kjønn ikke er en sosial konstruksjon? Hvis man ser på de debatter som har utviklet seg parallelt med Hjernevaskdebatten, har 'kjønn og biologi' kanskje heller fungert som en metafor for en rekke andre temaer og konfliktområder som på denne måten har kunnet dukke frem til overflaten (og her ser jeg helt bort fra debatten om rase som vel neppe noen hadde trodd var mulig for bare et halvt år siden). Jeg vil her peke på tre slike underliggende temaer.

Individualisering og (mannlig) generasjonsopprør

For det første er det ganske tydelig at Hjernevask føyer seg inn i et mønster som vi kunne kalle et generasjonsopprør mot 68-erne, spesielt målbåret av en rekke velutdannede menn i 40-årsalder med gode forbindelser i mediesektoren. Som vi har sett i andre deler av debatten kobler det seg til kulturkamp og nyliberalisme - noe som jo også Wencke Mühleisen fremhevet i vår samtale i forrige nummer av *Bulletine*. Det former seg som et oppgjør med hva som oppleves som en omklammende og likestillingspedagogisk velferdsstat som ikke respekterer folks individuelle forskjellighet. Danske Anders Fogh Rasmussen brukte metaforen 'rundkredspædagogik' i 2001, og 'kjønn og biologi' kan gjerne være den norske varianten i 2010. Å si at den individuelle forskjellen er medfødt, blir på en måte det ultimative argumentet mot likhetsmakeri - selv om det unektelig også må kunne komme på kollisjonskurs med valg- og frihetsprosjektet.

At nettopp denne generasjonen kommer med dette opprøret er ikke så rart. Det er den første generasjonen som i samlet tropp har gått i barnehage, blitt utsatt for trivselspedagogikk, politiske korrekt oppdragelse og vært likestillingsstatens håpefulle råmateriale - i en periode hvor kulturen forøvrig har hatt individualisering, globalisering, teknologisk utvikling, underholdning og konsum på agendaen. Det er likevel verdt å merke seg det kjønnede ved dette opprøret. Med noen få unntak har kvinnene i denne generasjonen - deriblant de som sto bak ungfeminist antologiene omkring årtusenskiftet - vært ganske tilbakeholdne med å ytre seg, og enda færre har sluttet seg til de opprørske

menneskes prosjekt. Det kan nesten virke som om kjønn og klasse enda en gang setter kvinnene i et krysspress. Også de er et produkt av en sterk individualisering - samtidig med at de har erfaring med at kjønn som sosial og kulturell norm lever i beste velgående. Det var akkurat den spenningen som ga kraft og energi til feministantologiene, og når deres egen generasjon av menn plutselig går løs på likhetskrav og gruppetenkningen blir det kanskje vanskelig både å si seg enig og uenig? Er det her duket for en ny kvinnelig tilbakeholdenhet i det offentlige ordskiftet?

Kjønnslikestillingens hegemoni

For det andre har vi sett at kategorien 'kjønnsforskning' provoserer på en særlig måte. At kategorien har blitt brukt uspesifert og stort sett uten innhold understreker bare dette poenget. Bortsett fra to biologers spektakulære forsøk på å lese Irigarays filosofi som en dårlig naturvitenskapelig artikkel om anatomi, har ingen koblet den voldsomme kritikken av kjønnsforskning til bøkene som kjønnsforskere har kommet ut med i samme periode, og som til dels har fått stor omtale i mediene. Det har vært vanntette skott mellom 'kjønnsforskning' som begrep og faktisk kjønnsforskning. Endring og problematisering av kjønn pirker som kjent bort i ting som er viktige både for den personlige identitet og for den kulturelle og samfunnsmessige orden og stabilitet, og slikt fremkaller selvsagt emosjonelle reaksjoner. Her blir 'kjønn og biologi' en metafor for en følelse av 'at likestillingen har gått for langt'. Det handler helt klart om en opplevelse av nære bånd mellom kjønnsforskere og likestillingspolitikere, noe som har en viss basis i virkeligheten ettersom kjønnsforskningen jo har levert en del av kunnskapsgrunnet for likestillingspolitikken. Men det handler også om en opplevelse av et klassebasert og hegemonisk likestillingsprosjekt som har vært lite interessert i å lytte til andre erfaringer og verdier. Sett fra denne synsvinkelen blir 'kjønn og biologi' en henvisning til et underliggende demokratiproblem, nemlig hvem som kommer til orde om hva i det offentlige ordskiftet.

Om kjønnsforskere har fått så stor makt at de nå er toneangivende i det norske samfunnet kan det nok stilles berettiget spørsmålsteget ved. Men det kan likevel fortelle om en viss faktisk suksesshistorie som vi som kjønnsforskere også må kunne ta på oss - inklusive en forståelse av at slike suksesshistorier også vekker motmakt. Slik sett er dette uttrykk for at likestilling nettopp ikke handler om biologi, men om moralske og etiske verdier som selvsagt må være gjenstand for en politisk diskusjon. Og som må reflekteres åpent og kritisk

i forskning om kjønn og likestilling - slik det jo også har blitt etter at kvinner fra andre kulturer har utfordret den vestlige likestillingstenkningens premisser. Men debatten viser oss at heller ikke innad er den norske likestillingens verdier selvsagte.

Intern teorikritikk på populistisk grunn

For det tredje har de to allerede nevnte mediedebatter omkranset et internt akademisk tema knyttet til grunnleggende vitenskapsteori. At realistiske vitenskapsoppfattelser tar et oppgjør med konstruktivistiske er verken uventet eller spesielt problematisk. Det er en debatt som i ulike former har bølget frem og tilbake i hele den moderne vitenskaps historie: er det persepsjon og erfaring eller fornuftskategorier som er vitenskapens grunnlag? Og etter en periode med sterk vekt på den språklige vendingens særlige utgave av den rasjonalistiske posisjon har vi allerede i noen år innenfor academia sett at den ble utfordret av retninger med vekt på mer empiriske orienteringer, som kritisk realisme, fenomenologi, psykososiale perspektiver osv.

I den allmenne debatten har denne interne og legitime diskusjonen blitt helt horribelt forenklet - som når folk eller politikere uten kjennskap til forskning mener at facts enkelt og greit kan skilles fra tolkning og kontekst og at bare 'faktaforskning' er verdig offentlig støtte. Men også innad i academia ble 'kjønn og biologi' plutselig til en metafor for en omkamp av positivismestriden. Høyt plasserte folk innen forskningsverdenen, ikke minst innen det medisinske fagfeltet, har demonstrert at de faktisk ikke har forstått hva humanistisk forskning går ut på. Et særlig grelt eksempel var den medisinprofessoren som mente at forskning om 'mannlig etikk' pr. definisjon måtte være subjektiv og politisert forskning. At etikk og normer kunne være gjenstand for analyse, ja, være en slags 'empirisk' gjenstand, var åpenbart helt utenkelig for ham - for "hvem kan måle omkretsen av en tanke, hvor lang er en lengsel, og hva veier et hjerte av gull?" som det dramatiske uttrykkes i Jorden rundt på 80 dager. For en del debattører synes all fortolkningsvitenskap å være uttrykk for metafysikk og en antirealistisk vitenskapsposisjon.

'Kjønn og biologi' metaforen demonstrerer her at det noen steder er veldig langt til at en tverrfaglig debatt overhodet kan begynne, og at uopplystheten ser ut til å kunne være like pinlig på begge sider. Men takket være den populistiske innrammingen ble ikke all uopplysthet i samme grad eksponert - og debatten ble ikke akademisk kvalifisert. På den måten bidro Hjernevaskprogrammet selv til en politisering av faglige spørsmål som det påsto å ville bekjempe. ♦

Norwegian Echoes of the U.S. ‘Culture Wars’?

When Barrie Thorne arrived in Oslo last March for a visit at STK, the Centre was in a flurry of discussion and activism evoked by the first two shows of the ‘Brainwash’ series on Norwegian television. Alas, she doesn’t speak or read Norwegian, so she couldn’t directly engage with the televised shows or with the storm of controversy that played out in the print media. Still she was very engaged in the debates at the centre, and in this article she is giving her reflections on the debate based on experiences in the U.S.

By Barrie Thorne, Professor II, STK; Professor of Gender and Women’s Studies and Sociology at the University of California, Berkeley
barrie.thorne@gmail.com

Like other popular works of this genre (the formula sells!) ‘Brainwash’ pitted nature against nurture, presenting the overly simplistic and much debated claims of evolutionary psychology as the rock-solid, bottom-line truth about sex and gender – biologically-based truth which, according to the show, gender scholars have obscured for ideological reasons. The scenario of simplistic claims and ridiculing attacks, amplified by media coverage and followed by feminist scholars defending their perspectives, is eerily familiar. As a feminist researcher teaching sociology and gender and women’s studies in U.S. universities over the last four decades, I’ve watched, and sometimes participated in, similar episodes of attack and defense. In retrospect, these episodes seem like fires that flare up and then burn out, leaving embers that again may be blown into flame. Whether or not these fires do lasting damage, we should try to figure out their dynamics, the vested interests they may involve, and strategies for handling future flare-ups in the popular press. I will draw upon experiences in the U.S. to offer perspectives on this challenge.

Changing U.S. Feminist Perspectives on Gender and Biology

U.S. feminist perspectives on the biological dimensions of gender have changed significantly over the last four decades. In the 1970s, when academic feminists began to pose the question ‘Where are the women?’ about many fields of knowledge, we sought to develop political, cultural, and social analysis of women’s lives and subordination, and, as the focus broadened, varied structures and meanings of gender. We questioned the assumption that it was ‘natural’ (=biological) for men to hold positions of authority and be paid more for their labor, and that only women should be held responsible for household and caring work. Vulgar biological reductionism (“it’s in women’s ‘nature’ to be subordinated to men”; “women

shouldn’t hold high office because PMS will affect their judgment”) was so widespread, many of us simply sidestepped it. In truth, I think some of us were afraid to tackle issues related to biological sex because then-prevalent reductionist understandings seemed inherently reactionary.

Notably, it was also during those early years of U.S. women’s liberation and academic feminism that the women’s health movement produced the remarkable handbook, *Our Bodies, Ourselves* (first published in 1970), which made a great deal of biological/social knowledge about subjects like menstruation and pregnancy more accessible. The women’s health movement demonstrated that medical knowledge about women’s bodies is deeply politicized, and by challenging sexist research, feminists eventually helped to *improve* medical knowledge about heart disease, breast cancer, and AIDS.

In the 1980s, U.S. feminist scholars began to engage more directly with biological and neuro science. Anne Fausto-Sterling, a respected Professor of Biology in the Department of Molecular and Cell Biology at Brown University, made a major contribution in her book, *Myths of Gender: Biological Theories About Women and Men* (NY: Basic Books, 1982; 2nd ed., 1994). Carefully examining large bodies of research, she revealed the shabby science – inadequate evidence, circular reasoning, failure to consider alternative explanations – behind claims about dichotomous biological sex differences in aggression, nurturance, brain structure, cognition, and other topics. The biological dimensions of sex, Fausto-Sterling demonstrated, are not sharply binary but rather a matter of variation and, at most, of group statistical differences. Furthermore, genes, hormones, and the patterning of brains always develop within social and cultural contexts. Nature *or* nurture is a falsely oppositional framing, as most biologists now affirm (on the history of that false opposition, see Evelyn Fox Keller, *The Mirage of a Space Between Nature and Nurture*.

Durham, NC: Duke Univ. Press, 2010).

And yet, dichotomous claims about basic biological sex differences continue to appear in U.S. popular books, magazines, newspaper articles, and television shows. Newsweek cover stories continue to recycle 'shocking', 'truth-revealing' claims, as in a 1980s issue with a photo of a highly stereotypical boy (in a cowboy hat and vest, one hand holding a toy gun, the other arm flexing his biceps) and girl (pretty and smiling in a frilly dress, her head tilted to gaze admiringly at the boy), with the headline "Are Boys and Girls Different? Yes! Biology Made Them That Way." A 2006 Newsweek cover story, "Why Men and Women Think Differently," asserted that women's larger corpus callosum (a bundle of nerve fibers connecting the right and left hemispheres of the brain) explains their greater 'intuition.' This story was part of a media frenzy generated by *The Female Brain*, a widely-promoted, best-selling book by psychiatrist Louann Brizendine (NY: Morgan Road Books, 2006). Brizendine's exaggerated, in some cases demonstrably false claims about biological sex are circling again through the popular media, thanks to her recently published companion volume, *The Male Brain* (NY: Colophon Books, 2010).

Those who attend to questions of evidence could work almost full-time critiquing popular portrayals of this kind. The British science journal, *Nature*, published a critical review of *The Female Brain*, calling it a 'melodrama' 'riddled with scientific errors' (Rebecca Young and Evan Balibar, *Nature* 443, 734, 12 October 2006). Luckily, well-educated and critical journalists are also on the case, such as Emily Bazelon, who wrote a devastating critique of *The Male Brain* in the New York Times Book Review. Journalists with a taste for fire-fighting can take some of the burden of response off the shoulders of academic feminists.

Lise Eliot, Professor of Neuroscience at the Rosalind Franklin University of Medicine and Science in Chicago, recently published a much more responsible, also accessibly written book about sex differences – and similarities – in human brains (NY: Houghton Mifflin Harcourt, 2009). The book's title, *Pink Brain, Blue Brain*, is unfortunate; but the subtitle, *How Small Differences Grow Into Troublesome Gaps — And What We Can Do About It*, clarifies that Eliot is not claiming that females and males have basically different kinds of brains. Having critically reviewed the vast literature on children's brains, she found remarkably few sex differences. Drawing on a great deal of evidence from the social sciences

as well as neuroscience, Eliot argues that small differences at birth become amplified through differential expectations and treatment of girls and boys.

Eliot fully acknowledges the influence of genes and hormones, but she is also alert to brain plasticity, sex similarities as well as differences, the influence of social contexts, and changes over time, including the dynamics of puberty. This is the sort of complex understanding – carefully assessing evidence about biological sex differences and attending to interactions with the environment – that many of us now teach in gender and women's studies courses. Feminists needn't fear good biological research.

The Selling and Political Manipulation of 'Difference' Views

It's not by chance that a comedian made the "Brainwash" show. Feminists are earnest and thus ripe for being mocked, and the gender-equality, sameness ethos of Norway makes the "truth" of exaggerated claims about biological sex difference even more jolting. Conflict sells on television and in newspapers, and so does the 'opposite sexes' way of seeing gender – a form of emotional and cognitive resonance we should more fully explore. Look at the profits that John Gray – with little evidence and few professional credentials – has made from his "Men Are From Mars, Women Are From Venus" industry. Distorted claims about profound biological differences in the developmental needs and learning styles of girls and boys are also fueling careers in a growing niche in U.S. education: the promotion, creation, and running of publicly funded single-sex schools. All-male schools are being touted as a solution to the 'boy crisis' (in the U.S., as in other countries boys indeed drop out of schools in larger numbers than girls; right-wing writers like Christina Hoff Sommers blame boys' problems on 'misguided feminism').

The 'boy crisis' has joined issues like gay marriage and abortion as terrains of battle in the U.S. 'Culture Wars' – a term for polarizing and highly politicized debates, often manipulated by conservatives like Karl Rove (George W. Bush's key advisor) in efforts to move the country to the political right. Assumptions about the value of gender equality are far less hegemonic in the U.S. than in Norway, which raises the stakes of knowledge claims about gender. ♦

Fagkritikk på TV

– Forskningsjournalister er snille. Alt for snille. I alle fall når det gjelder fagkritikk og det å vurdere og kritisere forskningsresultater. Det er et problem vi diskuterer oss imellom og blir kritisert for av andre. Årsakene til snillismen er nok flere, sier Nina Kristiansen, som her reflekterer over debattene rundt vårens programserie 'Hjernevask'.

Av Nina Kristiansen, redaktør av forskning.no
Nina@forskning.no

Det kan være en begeistring over kunnskap og forskning som skygger for det kritiske blikket, og som gir artikler som sier: Hei, se på dette feiende flotte og viktige forskningsresultatet. Det kan også handle om en overdreven respekt for forskere. I tillegg er det krevende å skrive på tvers av mange fagfelt, langt utenfor egen kompetanse, med deadline hengende over deg. Å sette seg kritisk inn i metode, teoretisk grunnlag og empiri, uten fagkompetanse, er vanskelig og tidkrevende. Derfor er det sjelden forskningsjournalistene som står for vitenskapskritikken. Den faglige kritikken overlates til forskerne, løsningen for journalistene blir å finne motstemmer innen fagmiljøene.

Når det gjelder forskningspolitikk er det annerledes. Der er det lettere for journalister å forstå og bruke standpunktene i en kritisk behandling av stoffet. Det samme gjelder når forskere kaster seg inn i en politisk debatt. Da er grunnen tryggere for den gjerne samfunnsvitenskapelig utdannede og/eller samfunnsinteresserte journalisten, og det er lettere å ta fram det kritiske blikket.

Forskningjournalistikk

Men forskningjournalistikk handler også om å behandle forskning i et større perspektiv, som samfunnsområde, med maktpoler og innflytelsesrike personer og miljøer som påvirker og legger føringer for politiske beslutninger og byråkratiets praksis.

Harald Eias hjernevaskprosjekt kan ses på som nettopp dette: Han trakk fram temaer der samfunnsvitenskapen har vært med å danne kunnskapsgrunnlaget for vedtak og praksis, uten å vurdere biologiske faktorer. Ett av de uttalte målene for serien var å sette søkelys på samfunnsvitenskapens påvirkning på beslutningstakerne.

Da kunne han selvsagt ha gått til beslutningstakerne og spurt hvorfor de bruker samfunnsvitenskapelig forskning som kunnskapsgrunnlag, og ikke biologisk og evolusjonspsykologisk forskning. Det kunne ha blitt til en

programserie med konfrontasjoner der stortingspolitikere og mektige byråkrater måtte svare for ensidighet i bruk av forskning.

Men det gjorde han ikke. I stedet måtte leverandørene av samfunnsvitenskapelig forskning svare for hvorfor de i sine studier ikke inkluderte kunnskap fra andre vitenskapsdisipliner.

Fagkritisk program?

Derfor ble Hjernevask en fagkritisk programserie. Og Harald Eia var ikke en snill forskningsjournalist – hvis han kunne kalles det. Eia hadde en agenda. Den skjulte han under programlagingen. Han reiser nå fra seminar til konferanse og forteller om hvordan han valgte ut sine intervjuobjekter. Han tok 'de som knirket', ifølge han selv. De som han syntes passet inn i konseptet samfunnsforsker med arrogant og avvisende holdning til biologisk forskning. Virket forskeren tolerant, imøtekommende og nysgjerrig, fikk hun ikke være med.

Eia forteller også nå at hans aller viktigste mål var å lage godt TV. Altså forskningsformidling og fagkritikk som fengende TV-drama. Resultatet ble, etter min mening, at hva som gjør godt TV og ikke, kom i veien for det som kunne ha blitt et spennende fagkritisk prosjekt.

Det er også problematisk at det var gamle motsetninger som ble trukket opp: Er det arv ELLER miljø som former oss, gjør oss kriminelle eller intelligente? Denne vinklingen ga en mer irrelevant fagkritikk, og ikke en oppdatert og nyansert diskusjon om det som rører seg i dagens biologiske forskning, og som andre fagfelt eventuelt kan kritiseres for å ikke ta i bruk. En mer oppdatert problemstilling ville vært HVOR MYE arv spiller inn i forhold til miljøet, eller enda bedre: en utforskning av epigenetikken, kunnskapen om hvordan gener skrus av og på, og hvordan genuttrykk påvirkes av miljøet. Epigenetiske faktorer kan forandre hvordan genet brukes i kroppen, mens DNS-sekvensen er uforandret. Miljø og arv blir uløselig knyttet sammen.

Foto: © Scanpix

Født eller blitt sann? er tittelen på boka programskaperne Harald Eia og Ole Martin Ihle ga ut etter 'Hjernevask', vårens mest omdiskuterte TV-program på NRK.

Fra samfunnsvitenskapelig forskning kommer det ut studier der arv med fordel kunne ha vært diskutert. Fra biologisk forskning kommer det studier som ensidig legger vekt på genenes føringer på menneskets adferd. Men det er kanskje ikke så rart at studier og resultater avspeiler faglig ståsted og kunnskap.

Dagens forskningsfinansiering og institusjonenes organisering legger jo opp til spesialisering. De som jobber tverrfaglig er motstrøms og passer ikke inn noe sted. Nå er det tegn til endring her og der i forskningsprogrammene, men i det store og hele dyrker systemet fram tung fagkunnskap på stadig smalere felt. Det er ikke enkelt for en forsker fra et fagfelt å på en fornuftig måte ta i bruk forskningsresultater fra fagfelt hun ikke har utdanning i, kompetanse på eller erfaring fra.

Heller enn å bebreide enkeltforskeren for faglig sneverhet og for å være ekspert på eget fagfelt, bør det jobbes forskningspolitisk for økt satsning på tverrfaglighet og overføring av kunnskap mellom vitenskapsdisiplinene, noe som vil gi gevinst i form av verdifull læring, ny kunnskap og innsikt.

Men det er langt utenfor Harald Eias agenda. Hjernevask skulle avsløre manglene i samfunnsforskningen. Måler man i antall seere, reaksjoner og debattmengde lyktes Eia.

Hva kan man lære av Hjernevask?

Skal man frykte journalistisk behandling av temaet biologi versus samfunn sånn generelt? Det er det ingen grunn til. NRK sendte i 2009 den danske serien "Vitenskap som utfordrer" tre ganger. Serien tok for seg gener og kriminalitet, gener og religion, rase og helse. Denne serien skapte ingen debatt om arv styrer oss i større grad enn samfunnsforskningen viser.

At Hjernevask fikk så stor oppmerksomhet handler om programleder Eia, hans kjendisstatus, vår nysgjerrighet på hans nye rolle og en effektiv markedsføring i forkant gjennom intervjuer der det kontroversielle ved serien framheves. Når serien sendes, blir vi hengende ved spenningen i behandlingen av intervjuobjektene, vi får et annet bilde av dem vi er vant til å se på som eksperter her i Norge. På TV framstår de nå som synsere, lite vitenskapelige og ute av takt med fin, utenlandsk forskning.

Hjernevask 2 kommer nok ikke, forskere ville vært på alerten om Eia kom med mikrofonen. Allikevel kan det dras ut noen lærdommer av det som skjedde:

Hvordan møter man kritikk?

Jeg er ikke bekymret for kjønnsforskningens omdømme eller framtid, på grunn av Hjernevask. Delvis fordi fokus like mye var på samfunnsforskningen. Kjønnsforskningen ble framstilt som en dårlig del av et dårlig hele, kritikken var rettet like mye mot helheten. Dessuten glemmer folk fort. At en forsker stammer og stotrer når hun snakker utenfor eget fagfelt, er ikke minneverdig. At en forsker snakker litt uforståelig på TV: det har vi da sett før.

At forskere blir framstilt i et negativt lys, oppleves sikkert ikke bra for fagfeltet eller institusjonen de tilhører, og er kanskje ikke bra for forskningen som helhet. Men ethvert forskningsfelt må tåle kritisk behandling, ikke bare fra egne og nært beslektede kollegaer, men også fra offentligheten, gjerne representert ved media.

Dessuten dreier dette seg ikke om en forhutla og stigmatisert gruppe mennesker. Vi snakker om ekspertene med god tilgang til studioene og spaltene. Forskere får ellers slippe godt og rikelig til i media, om de ønsker det. Derfor må de også tåle motgang nå og da.

Derfor blir Hjernevask en uheldig parentes for de fleste av intervjuobjektene. Men for de av dem som fikk hardest medfart, vil tiden vise om det får negative virkninger.

fortsetter neste side

Forskere i media

Forskere opptrer i mediene på flere måter. Noen ønsker bare å snakke om egen forskning, andre synes det er greit å fungere som eksperter og kommentatorer på andres forskning og/eller samfunnsspørsmål som er oppe i media. Det er hver enkelt forsker som tar valget om sin egen rolle i det offentlige rom.

Journalister liker best de som tør å gå utenfor egen forskning, som kan kommentere hva som skjer når de spør, som er velvillige og tar telefonen. Derfor er slike forskere mye brukt. Det er mer lettvent å spørre Thomas Hylland Eriksen og Jørgen Lorentzen om konsekvenser av et politisk vedtak eller et samfunnsfenomen, enn å møysommelig finne fram til noen som har forsket på akkurat den problemstillingen.

Forskere flest er mest komfortable med å snakke om egen forskning, noen synes det er greit å gå utenfor. Men det er også et definisjonsspørsmål hva det vil si å snakke utenfor egne forskningsresultater.

Mange forskere sitter i faggrupper, og føler seg komfortable med å snakke om den samlede forskningsbaserte kunnskapen til gruppa. Andre mener at deres fagkompetanse tilsvarer deres undervisningskompetanse, og da blir feltet straks videre.

Når man kaster seg ut i samfunnsdebatten med forskerhatten på, med en bred forståelse av hva man har kompetanse til å uttale seg om, og med formål å påvirke meninger og beslutninger, må man også tåle motbør. Da er man en aktør på lik linje med andre aktører som politikere, interessegrupper og andre eksperter. Da kan man ikke bli sår i møte med motstand, og trekke på seg forskerkappens vern.

Jeg så de fire timene med råtape fra Eias intervjuer med Jørgen Lorentzen. Intervjuene kunne sikkert vært klippet annerledes enn det som ble vist. Lorentzen uttaler seg innimellom positivt til biologisk forskning, men i det store og hele er ikke de tv-sendte klippene ute av takt med hovedinntrykket man får fra råtapen. Det mest påfallende er, etter min mening, at han i løpet av fire timer ikke klargjør hva som er hans egen forskning, hva som er hans generelle kompetanse fra fagfeltet kjønnsforskning, og hva som hans politiske meninger. Lorentzen er i kommentatorrollen. Han har stilt seg lagelig til for hogg ved å være så villig til å uttale seg så bredt og så langt. Da må han også regne med motbør. Men så mye motbør, så mye oppstandelse?

Det oppleves helt sikkert urettferdig. For journalister har ringt i hopetall, og Lorentzen har vært grei og villig til å kommentere en rekke temaer, og så får det en slik slagside ...

Hva gjør et fagmiljø når det stormer rundt en kollega?

Den ene tingen man må gjøre, synes jeg, er å minne om verdiene i akademisk yringsfrihet. I motsetning til deler av oppdragsforskningen har universitetsforskere en stor frihet. Til å velge sin rolle som offentlig person, til selv å definere egen kompetanse ut i det offentlige rom. Det er en frihet ingen bør få gripe inn i, selv om friheten i seg selv kan gi noen tap.

I stormen må arbeidsgiver på banen, gi vern og støtte. Det er ikke nødvendig å støtte i sak, men støtte forskerens rett til å uttale seg. Jeg savnet både en tydelig rektor og en tydelig senterleder i den offentlige stormen rundt Lorentzen.

Jeg skvatt også når jeg så A-magasinet sine fine featureartikkel fra senteret. I artikkelen var Jørgen Lorentzen svært synlig gjennom å ikke nevnes eller vises. Å ikke forholde seg til at den mye omtalte Lorentzen er en del av kollegafelleskapet, virker kaldt. Å uspesifisert referere til at noe dumt som 'noen' har sagt, viser ikke en oppslutning om akademiske idealer og kollegial varme.

Dialog med debattanter om tverrfaglighet

Kritikken haglet mot kjønnsforskingsmiljøet da serien gikk. Noe av kritikken var dårlig kamuflerte forskningspolitiske angrep: Den kjente akademiske øvelsen å diskutere fag for å ta noen av ideologiske eller institusjonspolitiske årsaker.

Andre deler av kritikken var bedre: Sitter kjønnsforskningen fast i en gammel forståelse av biologi? Er man fortsatt der hvor man er redd for at biologiske argumenter skal tvinge kvinner tilbake til kjøkkenbenken? Det er kanskje ikke så rart, med et lite blikk på historia, men da er det politisk redsel man gir uttrykk for, ikke faglig bekymring. Hvis man ikke kjenner nyere biologisk forskning eller utviklingen i biologifaget, holder det ikke å lene seg på gamle politiske redsler når man vurderer forskningen.

Når kritikken kom etter Hjernevask, var alle mikrofoner tilgjengelige for kjønnsforskerne. Det var en unik mulighet til å presentere fagfeltet. Kanskje gikk man for langt i forsvarsposisjonen. Det er lett å falle i det vante bildet av kjønnsforskingsfeltet som et lite og nytt fagfelt under angrep av illsinte motstandere med lumske agendaer. Men man skal velge sine motdebattanter. Den beste debatten kom i dialog med debattanter som utforsket spørsmålene rundt tverrfaglighet og gjensidig faglig påvirkning. Den debatten fikk et løft etter Hjernevask. Det kan gi positive seinvirkninger. ♦

Minner fra Berkeley: Reisen, forskningen og livet

Av Hedda Høgåsen-Hallesby, stipendiat, STK
hedda.hogas-hallesby@stk.uio.no

”Se, mamma, Golden Gate Bitsj!” Sønnen min Bror på to peker og roper entusiastisk fra sykkelvogna. Det er søndag og den lille familien min er på vei fra Tilden park, Berkeleys svar på ’marka’ og ned til huset vi leier i North Berkeley. Veien går stupbratt nedover Berkeley Hills, der utsikten til San Francisco og store deler av Bay Area er fabelaktig. Sola skinner, det dufter av blomster og nykvernet kaffe fra vår lokale kafé.

Flere av *Bulletines* lesere kjenner UC Berkeley gjennom forskningsopphold, seminarer eller besøk. Vår tidligere senterleder omtalte det for nesten et tiår siden som et ’Californsk smørhull’. Jeg kan bekrefte at Berkeley fortsatt flyter av melk og honning for en akademiker, bokstavelig og i overført betydning. Våren 2010 var jeg så heldig å få et seks måneders forskningsopphold her i forbindelse med PhD-

prosjektet mitt om iscenesettelser av operaen *Salome* (Richard Strauss, 1905).

Jeg landet i San Francisco med mann, barn og forventninger i tøyler. Hvordan skulle dette bli? Ville jeg få gjort det jeg hadde planlagt? Hvordan ville gutta mine ha det uten jobb og barnehage et halvår? Ville vi ha råd? Var dette egentlig noe lurt? Johan hadde tatt ulønna permisjon og Brors barnehageplass sagt opp og leiligheten utleid hjemme i Oslo. Hverdagen hadde så smått begynt å gå på skinner: Vi hadde endelig fått barnehageplass der vi ville, vi hadde hverdager vi trivdes i og alt var fint – og så skulle vi slenge den trygge vogna av det vante sporet og den kjente rytmen. Det kjentes i det hele tatt som å spille kortene sine høyt. Men vi har ikke angra et sekund!

Det er jo flere av oss!

”Hvorfor skal du til Berkeley for å studere opera?” spurte de meg om i det obligatoriske intervjuet på den amerikanske ambassaden. I dagens musikkvitenskapelige klima, særlig den delen av den der jeg føler meg hjemme, er miljøene omkring flere amerikanske universiteter tonesettende. UC Berkeley har vært det i lang tid, spesielt siden Joseph Kerman (et viktig navn i nyere kritisk musikkvitenskap) ble ansatt der på 1950-tallet. Selv om Kerman i dag er pensjonert, er Department of Music fortsatt et vitalt sted som trekker til seg klartenkte og lovende hoder fra hele verden med sans for musikk. Jeg ble særlig kjent med sju av dem, som deltaker i et kurs om operaproduksjonens teori og historie, ledet av professor Mary Ann Smart.

Som de fleste doktorander driver jeg med ting som lett kan beskrives som sært og snevert. Noen vil omtale hele operasjangeren som nettopp det. Jeg bruker en god del år av mitt liv bare på én opera – eller egentlig to spesifikke scener i denne. Det finnes mange måter å tilnærme seg opera som forskningsobjekt på: via partituret, som tekst eller som iscenesettelse. Jeg fokuserer på det sistnevnte og synes forholdet mellom representasjoner (som innebærer partitur og libretto) og presentasjoner (utøvende kropp på en scene) er spesielt spennende. Det vil si å studere opera som en reproduzent og leverandør av oppfatninger om andre områder, andre folkegrupper, kjønn og historiske hendelser (bare for å nevne noe). Samtidig betyr det å vende seg mot den enkelte produksjonen og se hvordan denne forsterker eller bryter med dette ’potensialet’ i tekst og musikk.

Selv om opera konsumeres, produseres og diskuteres som aldri før i Norge, er det ikke så mange som forsker på opera. Det norske musikkvitenskapelige miljøet er lite, operaforskningen enda mindre, og mitt perspektiv – vel, litt av poenget er jo å bidra med noe annet. Da jeg i januar møtte sju andre grads studenter som gnistret av entusiasme og begeistring for dette perspektivet, og fikk presentert en pensumliste som var nærmest identisk med min egen leseliste – ja, da er det jo klart jeg ble gira!

Jeg lærte masse av operakurset, som var lagt opp som diskusjoner om temaer vi ville ta opp, innenfor et område der de metodologiske spørsmålene fortsatt er veldig åpne: Hvordan studerer og diskuterer man en operaproduksjon? Og hvordan gjør man det i et musikkvitenskapelig perspektiv? *Hvorfor* skal man gjøre det? Hva betyr ’performativitet’ i dette perspektivet? Hva innebærer det å studere en opera på DVD versus live?

Vi fant kanskje ikke noen klare svar, men vi reiste en masse spørsmål og gjorde det sammen, både til tekstene vi leste og de mange produksjonene vi så hver uke. I tillegg var jeg så heldig å få veiledning av professor Smart, som også har vært en viktig person innenfor utviklingen av et feministisk perspektiv på musikk i det siste tiåret.

Å gå mellom to (like) verdener

Jeg var invitert til UC Berkeley av professor Barrie Thorne ved Department of Women and Gender Studies (som også er professor II ved STK) for å være deltaker i et forskningsseminar hun skulle lede denne våren. Dette kan kanskje best beskrives som et akademisk overlevelseskurs. Vi presenterte papers for hverandre, kommenterte avhandlingskapitler muntlig og skriftlig, og diskuterte emner som skrivevaner, strukturering av materiale, publisering, CV’er, jobbsøking og det å kombinere familie og forskning. Selv om vi kom fra forskjellige disipliner, hadde vi alle et kjønnsperspektivet på materialet vårt. I tillegg til masse matnyttig lærdom og produktive kommentarer på mitt eget arbeid, har jeg lært mye om alt fra russisk døveteater, over steriliseringsteknikker til feministisk arkeologi.

Professor Thorne er en av de mest rause mennesker jeg har møtt og har seilt opp som en av mine helter i academia. Hun delte av alle sine erfaringer og var en superskarp leser. Men det viktigste hun lærte og demonstrerte var at ikke bare hodet, men også hjertet, åpenheten og varmen bør være bestanddeler i et akademisk liv.

Jeg gikk mellom kjønnsforskningen og musikkvitenskapen, både fysisk, ved at de lå to ulike plasser på campus, og innholdsmessig. Men det slo meg stadig at selv om dette er to ulike verdener, med hver sine kjente referanser, hver sine stadig repeterte fraser på grensen til klisjé og med hver sine sett med spilleregler – er det samtidig mange likheter. Begge områder jobber med et materiale det er vanskelig å gripe og holde fast, som smyer seg unna definisjoner, men som alle mennesker har et (ofte sterkt og personlig) forhold til. Det er noe som ligger et sted mellom opplevelse og fortolkning, mellom utøver og mottaker, tegn og referent, fysikk og representasjon. Disse likhetene gjorde (og gjør) vandringen mellom både utfordrende og meningsfull.

Økologi og sterke meninger

Hverdagen på UC var intens, men lærerik. Det var nesten ikke en morgen jeg ikke våknet med hodet fullt av avhandlingstanker – som om jeg hadde funnet 'svaret', men som alltid glapp rett før jeg kom til full bevissthet.

”Selv om man rekker å etablere en hverdag kommer denne etter hvert til å finne veien inn i en drøm eller et minne – drømmen om Berkeley – et liv der forskningen var intens, grønnsakene grønnere, tilbudene mange og våren evig.”

Samtidig var det en annen viktig grunn til at dette halvåret ble så vellykket, nemlig at hele den lille familien min hadde det bra. Jeg dro fra frokostbordet hver morgen, lykkelig vitende om at far og sønn ville få en ny strålende dag sammen. En konsekvens av skyhøye barnehagepriser er lekeplasser fulle av foreldre og barn, samt masse aktiviteter og tilbud. Om ettermiddagene kom jeg hjem til to smilende gutter, et ferdigdekket bord som bugnet med lokale grønnsaker – og kanskje en californisk vin til?

Generelt er det ganske lett å leve et sunt liv i Berkeley. Jeg vet det er å bygge under stereotypier, men det er vanskelig å få tak i mat som *ikke* er økologisk. Noe som ikke er vanskelig er å skjønne hvilken politisk side man skal stå på, eller hva

man mener om prop 8 i liberalistisk-radikale Bay Area. Bilene (selvfølgelig en Prius eller annen hybrid-bil) kunne liksom gjerne kommet med Obama-skilt som standard. Ellers har man gjerne ens livsfilosofi klistret bakpå bilen, eller som et skilt i hagen – som 'more love' og 'friends don't serve friends farmed fish'. Den beste, og mest Berkeley-ish var kanskje 'reading is sexy'.

Det er så mye mer jeg kunne skrevet. Om nye venner, verdifulle bekjensheter, om yoga-klassene, om de daglige campus-demonstrasjonene eller om følelsen av 'å være der det skjer', som når Gayatri Spivak gjestet UC og begynte å synge under Q&A-sessionen så Judith Butler, stående i kroken, måtte le. Likevel, Berkeley må bare oppleves.

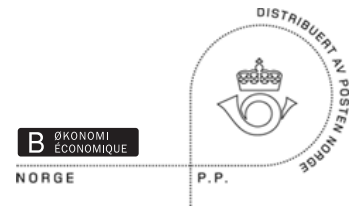
Drømmen om Berkeley

De som har vært der, og som har opplevd noe av det samme som meg, vet at det er én dum ting med Berkeley: det tar slutt, det er tidsavgrenset og gjerne kortvarig. Samtidig er det noe av det som gjør det så fantastisk. Selv om man rekker å etablere en hverdag kommer denne etter hvert til å finne veien inn i en drøm eller et minne – drømmen om Berkeley – et liv der forskningen var intens, grønnsakene grønnere, tilbudene mange og våren evig. De fleste vil leve, jobbe og bo i Berkeley, men få kan det. Derav boligprisene, konkurransen og lønningene ved UC. Vår venn kunne fortelle at hennes lønn hadde gått ned med 9 % det siste året. Hun fortalte også at en av de frustrerende tingene ved å bo i Berkeley er at de gode bekjenskapene alltid skal forlate byen etter en viss tid. De kjenner mennesker over hele verden, som kjenner dem, byen og universitetet – og som lever videre på drømmen om Berkeley.

Jeg er svært takknemlig for denne opplevelsen. Stor takk til STK og Ryoichi Sasakawa Young Leaders Fellowship Fund for økonomisk støtte, og til professor Thorne for invitasjon, lån av kontor, praktisk hjelp og uvurderlige råd: I'll never forget.

God tur til Ingunn og Stian, mine kollegaer fra senteret som reiser denne høsten! *”Be sure to wear some flowers in your hair...”* ♦

Returadresse:
Senter for tverrfaglig
kjønnsforskning
Universitetet i Oslo
Postboks 1040 Blindern
NO-0315 OSLO

Kalender for høsten 2010

AUGUST

23. Kjønn i biologi og medisin: Om kroppsvæsker III - Tårer

SEPTEMBER

6. Agenda kjønnsforskning I: Kjønnsforskningsmaraton:
Forskere fra STK presenterer egen forskning

6. Agenda kjønnsforskning II:
Hvorfor provoserer kjønnsforskningen?

9. Masteroppgave om kjønn?

15. Kanon I: Sigmund Freud, Moses and the Gender of
Monotheism

OKTOBER

26. Agenda kjønnsforskning III: Kunnskapsbasert
politikkutvikling. Forskere reflekterer over sine roller

29. Kanon II: Kvinners litterære kultur - "Women
Writers in History"

NOVEMBER

5. Bland gräsrötter, rödstrumpor och statsfeminister.
Kvinno- och könsaktivismens betydelse i Norden

9. Agenda kjønnsforskning IV: Hva er god vitenskap?
Feministisk vitenskapsteori mellom kritisk realisme og
poststrukturalisme

29. Dr. Ulrike Vollmer, University of Lampeter, Wales: "Gender,
religion and film studies: The film 'Antonia' on life before and
after death"

JANUAR

13. Nyttårsselskap

Nye gjester ved STK

Høsten 2010 skal professor **Torill Steinfeld** ha arbeidsplass ved STK. Hun er første kvinne ut i et samarbeid mellom HF og STK der HF-ansatte kan søke om et semesters gjestestipend på STK. Gjestestipendet betyr at en får fritak fra sitt vanlige pliktarbeid på HF i ett semester og at en tar med forskningen sin til STK, og bruker pliktarbeidstiden sin på å bygge opp et faglig samarbeid mellom STK og moderenheten på HF. Stipendordningen har som formål å fremme humanistisk kjønnsforskning og styrke relasjonen mellom HFs kjønnsforskere og STK. Ordningen erstatter det tidligere samarbeidet mellom HF og STK om en professor II-stilling og det var hele seks søkere når stipendet nå ble utlyst for første gang.

Torill Steinfeld er professor i nordisk litteratur og er ansatt ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier. I løpet av gjesteoppholdet skal hun blant annet undervise og være med å utarbeide et større seminar forbindelse med UiOs 200-års jubileum, men også flere mer langsiktige samarbeidsoppgaver planlegges og arbeides med som f.eks det europeiske nettverket "Women Writers in History – Toward a New Understanding of European Literary."

I høstsemesteret vil senteret også huse to gjesteforskere fra Australia, **Roland Boer** og **Christina Petterson**. Begge skal være knyttet til forskningsgruppen "Kjønn og kanonkritikk", men Christina vil i tillegg ha et nært samarbeid med Det teologiske fakultet. Christina Petterson har en master i teologi fra Universitetet i København og en PhD i kulturstudier fra Macquarie University, Australia. Hun skal arbeide med en postkolonial lesning av Apostlenes gjerninger i Det nye testamentet, hvor hun vil se på kjønn, klasse og religiøs ortodoksitet. Dette skal resultere i en bok som skal publiseres både på engelsk og kinesisk.

Roland Boer er teolog og forskningsprofessor ved University of Newcastle, Australia. Han har nylig fullført et fembinds bokverk om marxisme og teologi *The Criticism of Heaven and Earth* (Brill and Haymarket, 2007), som er oversatt til kinesisk, dansk, italiensk og tyrkisk. Han skal arbeide med å fullføre og få publisert et manuskript - *Fleshly Reading*, om seksualitet og maskulinitet i bibelske tekster. Roland vil også slutføre et bokmanuskript om gothpunkrockeren, Nick Cave – om musikk, død og frelse.

Vi ønsker alle våre gjester et produktivt og hyggelig opphold på STK!